

BELEIDSKADER GEZONDHEID 2021-2030

Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander!

19 mei 2021

INHOUD

VOORWOORD GEDEPUTEERDE	3	5. ROL PROVINCIE TOT 2030	31
1 INTRODUCTIE	4	5.1. Rolbepaling	32
1.1. Gezondheid in Nederland	5	5.2. Invulling ‘Van norm naar continue verbetering’	33
1.2. Totstandkoming van dit beleidskader	8	5.2.1. Huidige bijdrage en meekoppelkansen per programma	34
2. WAAROM EEN BELEIDSKADER GEZONDHEID?	9	5.3. Invulling ‘Van zorg naar gezondheid’	44
2.1. Er is een maatschappelijke vraag	10	6. PERSPECTIEF VOOR DE UITVOERING	46
2.2. We hebben een gezamenlijke ambitie	13	6.1. Uitvoeringsagenda 2022-2023	47
2.3. We moeten kiezen	17	6.2. Monitor gezondheid	48
3. HOE GEZOND IS BRABANT?	18	6.3. Menskracht en middelen	49
3.1. Risicocumulatie	19	6.4. Risico’s	50
3.2. Gebiedsgebonden uitdagingen	20	6.5. Evaluatie	50
3.3. Brede welvaart en gezondheid	21	BIJLAGE 1: GESPREKSPARTNERS	51
4 DOELEN PROVINCIE: CONTINUE VERBETERING EN TRANSITIE NAAR GEZONDHEID	23	BIJLAGE 2: VERSLAG VAN EXTERNE SESSIES	53
4.1 Van norm naar continue verbetering	24	BIJLAGE 3: OVERKOEPELENDE PROVINCIALE DOELEN	56
4.2 Van zorg naar gezondheid	25	Omgevingsvisie	57
4.3 Prestaties en effecten	29	Brede welvaart	59
		Digitalisering	60

VOORWOORD GEDEPUTEERDE

Drie gezonde levensjaren voor elke Brabander erbij in 2030. Daar willen we samen met andere partijen aan werken door alle provinciale programma's in te zetten. Op elk thema zijn maatregelen mogelijk die de gezondheid ten goede komen. Die willen we dan ook optimaal benutten. Want laten we eerlijk zijn: dat is in de basis waar het om draait, onze gezondheid.

Steeds beter

In dat streven naar gezondheidswinst willen we ons continu blijven verbeteren. Want we zijn er niet als we ons doel hebben gehaald. We blijven bijvoorbeeld zoeken naar mogelijkheden om de luchtkwaliteit te verbeteren en verstedelijking op een gezonde manier te laten verlopen.

De ambitie van drie gezonde jaren erbij voor iedere Brabander in 2030 gaat uit van positieve gezondheid. Mensen met een positieve gezondheid ervaren zingeving en hebben vaardigheden om de uitdagingen van het leven aan te kunnen. De nadruk ligt op de veerkracht, eigen regie en aanpassingsvermogen. We willen verder meer inzetten op preventie. Want aan de voorkant van het zorgstelsel is veel meer gezondheidswinst te realiseren dan aan de achterkant.

Samen verantwoordelijk

De verantwoordelijkheid voor onze gezondheid kunnen we als provincie niet alleen dragen. Gemeenten gaan over hun eigen fysieke en sociale leefomgeving.

Maar om tot een gezonder Brabant te komen, hebben we elkaar wel nodig. Ik pleit dan ook voor een intensievere samenwerking om iedereen een gezond Brabant te kunnen gunnen.

Dit beleidskader is daar al een voorbeeld van. Het is tot stand gekomen in samenwerking met diverse partijen die op de één of andere manier werken aan een gezond Brabant. We zijn als provincie een innovatieve kennisregio op het snijvlak van gezondheid en technologie en vinden het belangrijk om bedrijven, kennis- en zorginstellingen in *life sciences & health* maximaal te laten innoveren. Naast de professionele sector heeft ook de Brabander zelf daarin een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij de zorg voor de eigen directe leefomgeving.

We willen blijven ontwikkelen in al onze programma's en ik hoop dat alle professionele en particuliere partners met ons - op eenzelfde manier en met dezelfde ambitie - stappen willen zetten richting een steeds gezonder Brabant. Daarom wil ik iedereen uitnodigen tot verdere samenwerking, zodat we zoveel mogelijk gebruik kunnen maken van de kansen die er liggen op alle terreinen. Wij denken zelf in ieder geval aan een jaarlijkse Dag van de Gezondheid, waarmee we het belang van het onderwerp onderstrepen en de samenwerking nadrukkelijk opzoeken.

Elies Lemkes-Straver,
coördinerend gedeputeerde gezondheid

1. INTRODUCTIE

1. INTRODUCTIE

Dit beleidskader beschrijft hoe de provincie tot 2030 bijdraagt aan de gezondheid van Brabanders en voor welke rol en accenten ze daarbij kiest. Dit beleidskader heeft een ander karakter dan de andere - thematische - beleidskaders van de provincie. Het gaat hier om een zogenaamd horizontaal beleidskader. Het thema gezondheid loopt namelijk dwars door al onze opgaven heen en wij geven er vanuit de volle breedte door ons beleid en uitvoering invulling aan. Dit beleidskader richt, verbindt en agendeert onze inzet op het gebied van gezondheid tot 2030.

In deze introductie geven we een beeld van gezondheid in Nederland als belangrijke achtergrond van dit beleidskader. Bovendien beschrijven we hoe dit beleidskader tot stand is gekomen. In hoofdstuk twee belichten we waarom dit beleidskader nodig is. Hierna leest u in hoofdstuk drie wat de belangrijkste gezondheidsuitdagingen zijn voor onze provincie, gevolgd door de doelen die de provincie voor zichzelf heeft gedefinieerd tot 2030 (hoofdstuk vier). In hoofdstuk vijf beschrijven we hoe de provincie aan deze doelen gaat werken en voor welke rol ze daarbij kiest. Tenslotte leest u in hoofdstuk zes onder meer hoe de provincie dit beleidskader vertaalt naar een eerste uitvoeringsagenda.

1.1. Gezondheid in Nederland

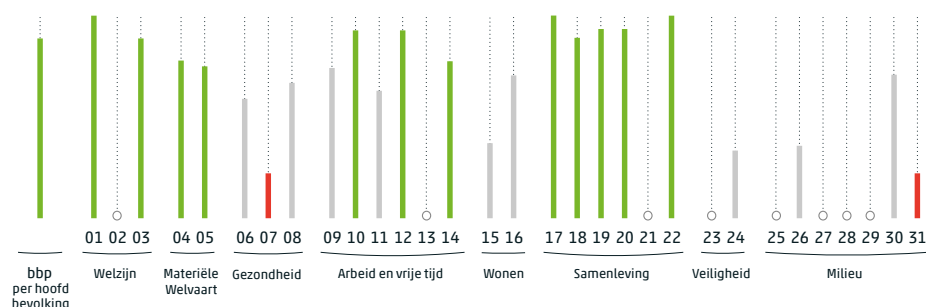
In Europa behoort Nederland, op het terrein van gezondheid, op dit moment tot de middenmoot. Dit blijkt uit de Monitor Brede Welvaart van het Centraal Bureau voor de Statistiek¹, gebaseerd op gegevens van vóór de coronapandemie. “De gezonde levensverwachting van vrouwen is relatief laag en het overgewicht onder de Nederlandse bevolking neemt al decennialang gestaag toe. Ook lijkt de samenleving iets drukker en meer gehaast te worden. De filedruk neemt toe, de tevredenheid met de vrije tijd neemt af en dat geldt ook voor het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet en het aantal contacten met familie, vrienden of burens. Verder neemt de werk gerelateerde psychische vermoeidheid toe en daalt het aandeel psychisch gezonden in de totale bevolking. Mogelijk is dit een keerzijde van de hoge en de laatste jaren sterk toegenomen arbeidsparticipatie.”

Positie in EU

De balken geven de positie aan van Nederland in de Europese Unie per indicator

Legenda

- Bovenin EU-ranglijst
- Middenpositie
- Onderin EU-ranglijst
- Geen data

- 01 Tevredenheid met het leven / 02 Persoonlijke welzijnsindex /
03 Ervaren regie over het eigen leven / 04 Mediaan besteedbaar inkomen /
05 Individuele consumptie / 06 Gezonde levensverwachting mannen /
07 Gezonde levensverwachting vrouwen / 08 Overgewicht /
09 Langdurige werkloosheid / 10 Netto arbeidsparticipatie /
11 Hoogopgeleide bevolking / 12 Tevredenheid met vrije tijd /
13 Tijdsverlies door files en vertraging / 14 Tevredenheid met werk (werknemers) /
15 Kwaliteit van woningen / 16 Tevredenheid met woning /
17 Contact met familie, vrienden of burens / 18 Inspraak en verantwoordingsplicht /
19 Vertrouwen in instituties / 20 Vertrouwen in mensen /
21 Ontwikkeling normen en waarden / 22 Vrijwilligerswerk /
23 Vaak onveilig voelen in de buurt / 24 Slachtofferschap van misdaad /
25 Beheerde natuur in NNN / 26 Kwaliteit van zwemwater binnenwateren /
27 Fauna van zoetwater en moeras / 28 Fauna van het land /
29 Stikstofdepositie en Landnatuur / 30 Stedelijke blootstelling aan fijnstof (PM_{2,5}) /
31 Milieuproblemen

¹ 'Monitor Brede welvaart & Sustainable Development Goals 2020', Centraal Bureau voor de Statistiek (2020)

Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau² schatten de meeste Nederlanders (bijna 79%) hun eigen gezondheid als goed of zeer goed in, maar er zijn opvallende verschillen tussen subgroepen in de bevolking.

De huidige coronapandemie laat zien hoe kwetsbaar de gezondheid van mensen kan zijn. Ze legt onderliggende problemen en opgaven bloot en toont nog nadrukkelijker aan hoe gezondheid samenhangt met en impact heeft op bijvoorbeeld het sociaal leven en de economie³. Volgens het Sociaal Cultureel Planbureau⁴ kan, afgaande op de gezondheidseffecten van de economische crisis van na 2008, een gevolg van de coronapandemie zijn dat 1% meer werkloosheid zal samengaan met 0,5% verlaging van de algemene sterfte, maar ook met 1% meer suïcides bij personen onder de 65 jaar.

Daarnaast is de verwachting dat we in Nederland tot 2030 te maken krijgen met een aantal flinke uitdagingen als het om onze gezondheid gaat⁵. Deze verwachte ontwikkelingen variëren van vergrijzing, tweedeling in leefstijl, toenemende psychische druk, toenemende druk op de leefomgeving, tot de invloed van technologie, medicalisering en nieuwe risico's (zie kader hiernaast).

² 'De sociale staat van Nederland' (2020)

³ 'Een gezond Brabant voor iedereen', BrabantAdvies 2021

⁴ 'De sociale staat van Nederland' (2020)

⁵ Gebaseerd op 'Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018: Een gezond vooruitzicht. Synthese' (2018) en sessies met externe experts die voor dit beleidskader zijn georganiseerd.

Verwachte ontwikkelingen

1. **VERGRIJZING.** Het aandeel ouderen neemt toe en we worden steeds ouder: naar verwachting stijgt de levensverwachting van 81,5 jaar in 2015 naar bijna 86 jaar in 2040. Hierdoor hebben steeds meer mensen een chronische aandoening. Dementie veroorzaakt in 2040 de meeste sterfte en de hoogste ziektelast. Verder nemen niet alleen medische, maar ook sociale problemen toe. Door deze ontwikkelingen ontstaat er meer druk op zowel de formele als de informele zorg. In de krimpregio's komen zorgvoorzieningen het meest onder druk te staan. De zorguitgaven zijn in 2040 verdubbeld opzichte van 2015, waarvan een derde deel het gevolg is van vergrijzing en bevolkingsgroei.
2. **TWEEDELING LEEFSTIJL.** Ongezond gedrag is verantwoordelijk voor bijna 20% van de ziektelast. Roken is de belangrijkste oorzaak. Op het gebied van leefstijl zien we meer en minder gunstige toekomstige ontwikkelingen. Minder mensen roken en meer mensen bewegen. Maar daar staat tegenover dat meer mensen te zwaar zijn. Deze ontwikkelingen zijn niet voor alle bevolkingsgroepen hetzelfde. Mensen met een lagere sociaaleconomische status hebben vaker een ongezonde leefstijl. Ook hebben zij vaker te maken met sociale problemen die stress veroorzaken. Negatieve effecten van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt zoals robotisering en digitalisering, kunnen die sociale problemen en stress nog verder doen oplopen. Vaak moeten eerst deze achterliggende problemen worden opgelost, voordat er ruimte ontstaat om aan een gezondere leefstijl te werken.

3. **TOENEMENDE PSYCHISCHE DRUK.** De samenleving kent op verschillende gebieden toenemende druk die stress en gezondheidsproblemen kan veroorzaken. Zo ervaren scholieren en studenten steeds meer prestatiedruk. Ook op de arbeidsmarkt zien we ontwikkelingen die tot meer druk en stress kunnen leiden. Denk aan de steeds grotere invloed van de 24-uurseconomie en verdere flexibilisering van arbeidsrelaties. De groep mensen die werk, zorg voor de kinderen en mantelzorg moet combineren, heeft te maken met een combinatie van ontwikkelingen die de druk sterk doen toenemen. Zeker wanneer er minder ruimte is voor groen en water waar mensen kunnen ontspannen. Sociale media leiden tot nieuwe psychische klachten.
4. **TOENEMENDE DRUK LEEFOMGEVING.** De wensen en eisen die Nederlanders aan de leefomgeving stellen, zijn steeds vaker niet in overeenstemming met wat de omgeving kan bieden. Een ongezond binnen- en buitenmilieu veroorzaakt vier procent van de ziektelast, met luchtverontreiniging als de belangrijkste oorzaak. Door verandering van de leefomgeving staat de welvaart onder druk en het lineaire systeem van de economie leidt tot een hogere belasting van de leefomgeving.
5. **INVLOED VAN TECHNOLOGIE EN INNOVATIE.** In de zorg kan technologie helpen bij preventie en langer thuis wonen. Patiënten doen steeds meer zelf en dit wordt versterkt door nieuwe technologische mogelijkheden. Maar de digitalisering in de zorg gaat minder snel dan in andere domeinen van ons dagelijks leven. Er worden nieuwe en andere vaardigheden van zorgverleners en patiënten verwacht. Er zal aandacht nodig zijn voor groepen die er moeite mee hebben. Maar technologie heeft ook negatieve gevolgen voor gezondheid, denk bijvoorbeeld aan een minder actieve leefstijl. De relatie tussen technologie

en zorguitgaven is complex. Technologische innovaties in de zorg kunnen kosten besparen, maar dan moeten wel kosteneffectieve interventies worden gebruikt en de oude technologie worden vervangen.

6. **MEDICALISERING.** Door vroegtijdige onderkenning is de vraag naar de gezondheidszorg toegenomen. We kunnen via dataficering gedragspatronen beter monitoren. Daardoor worden bijvoorbeeld lees-, reken- of leerstoornissen al zichtbaar voordat iemand klachten ervaart. Gezondheidsinformatie wordt makkelijker toegankelijk. Burgers zijn daardoor beter bekend met syndromen, gezondheidsafwijkingen en gezondheidsnormering. Samen met zelfdiagnose en de verlaagde drempel tot de gezondheidszorg is de diagnostisering toegenomen. Ook dat heeft uiteraard invloed op de gezondheid en normering van gezondheid. Kortom, de trend van medicalisering neemt alleen maar toe.
7. **NIEUWE RISICO'S.** Resistentie tegen antibiotica, klimaatverandering, zoönose en een – vóór corona – dalende vaccinatiegraad blijven aandacht vragen. Nieuwe ontwikkelingen als virtual reality en 3D-printing kunnen bovendien nog onbekende gezondheidseffecten hebben als ze vaker worden toegepast. Verder zullen er meer medicijnresten, microplastics en nano deeltjes in ons milieu komen. De gezondheidseffecten hiervan zijn nu nog niet duidelijk.

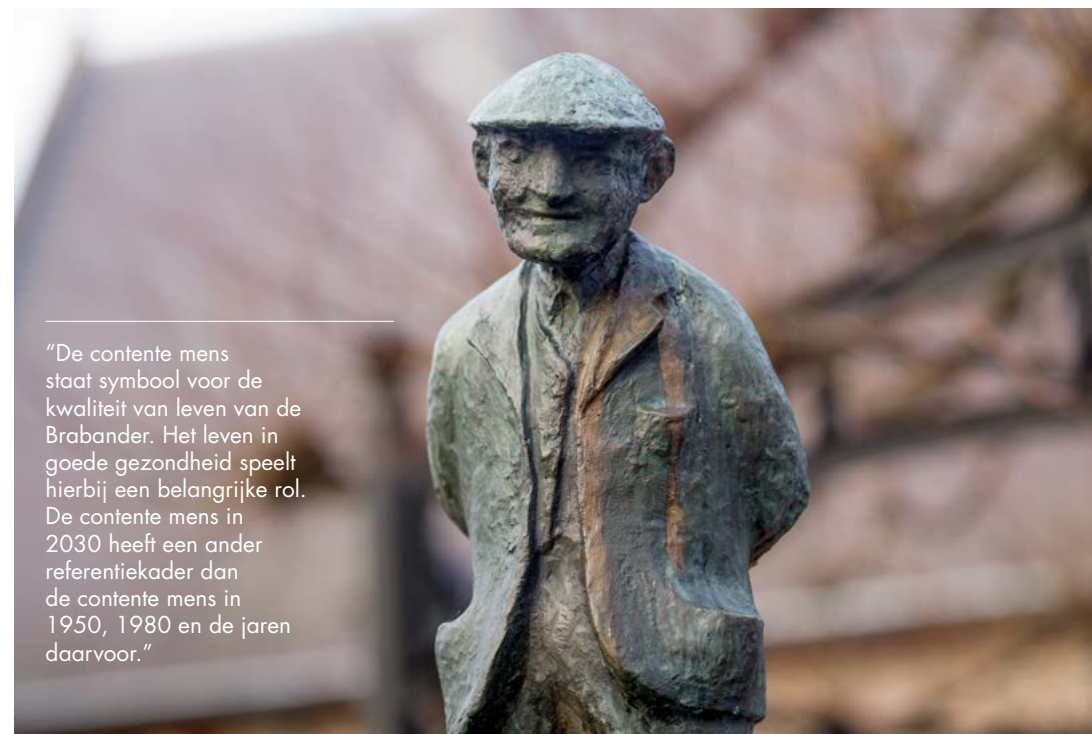
1.2. Totstandkoming van dit beleidskader

Een grote verscheidenheid aan partijen heeft over dit beleidskader meegedacht. Reguliere overleggen van de provincie, zoals de bestuurlijke overleggen over de transitie van de landbouw en met de regio Noordoost-Brabant, zijn benut om de richting van het beleidskader met partners te bespreken. Provinciale Staten hebben de [startnotitie](#) Gezondheid op 5 februari 2021 oordeelsvormend besproken tijdens een themavergadering. De provincie heeft verder haar oor te luister gelegd bij verschillende partijen die op de één of andere manier werken aan de gezondheid van Brabant. Er vonden 1-op-1-interviews en twee sessies plaats met vertegenwoordigers van organisaties variërend van het RIVM, VNO-NCW, de Brabantse Milieu Federatie, IVN, het Sociaal Cultureel Planbureau, gemeentes, Zorgbelang en verschillende GGD's. Zie bijlage 1 voor de organisaties waarmee is gesproken en bijlage 2 voor een verslag van de twee sessies die plaatsvonden op 11 en 19 maart 2021. Daarnaast nam de provincie op 29 maart 2021 deel aan een door BrabantAdvies georganiseerd symposium naar aanleiding van haar advies 'Een gezond Brabant voor iedereen'. Hierbij waren zo'n negentig Brabantse bestuurders en professionals aanwezig.

Dit beleidskader baseert zich bovendien op onderzoeken van bijvoorbeeld het RIVM⁶, het Sociaal Cultureel Planbureau⁷, het Planbureau voor de Leefomgeving⁸ en het Centraal Bureau voor de Statistiek⁹.

Tot slot hebben we voor dit beleidskader het PON & Telos en BrabantAdvies gevraagd om onderzoek of advies ten aanzien van de belangrijkste gezondheidsuitdagingen in Brabant. Aan BrabantAdvies is ook advies gevraagd wat volgens haar de rol van de provincie zou moeten zijn op het terrein van gezondheid.

We hebben al deze waardevolle input betrokken bij de totstandkoming van dit beleidskader.

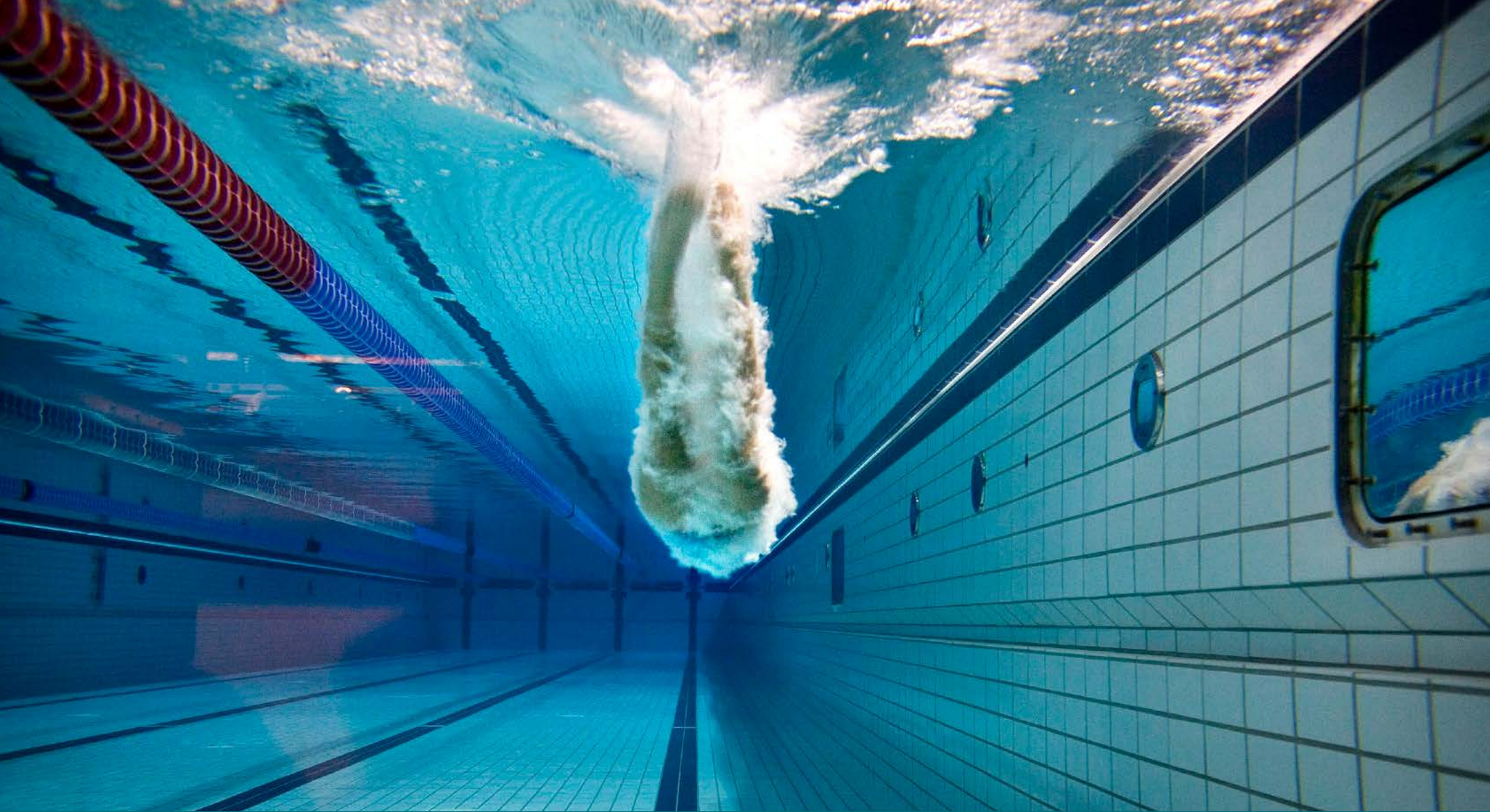
“De contente mens staat symbool voor de kwaliteit van leven van de Brabander. Het leven in goede gezondheid speelt hierbij een belangrijke rol. De contente mens in 2030 heeft een ander referentiekader dan de contente mens in 1950, 1980 en de jaren daarvoor.”

⁶ 'Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018: Een gezond vooruitzicht. Synthese' (2018)

⁷ 'De sociale staat van Nederland' (2020)

⁸ 'De stad als gezonde habitat. Gezondheidswinst door omgevingsbeleid' (2018)

⁹ 'Monitor Brede welvaart & Sustainable Development Goals 2020' (2020)

2. WAAROM EEN BELEIDSKADER GEZONDHEID?

2. WAAROM EEN BELEIDSKADER GEZONDHEID?

2.1. Er is een maatschappelijke vraag

In Nederland én in onze eigen provincie ervaren inwoners (gezondheids)zorg als een topprioriteit. Onderzoek¹⁰ toont aan dat voor Brabanders, gevraagd naar de top 10 uitdagingen voor Nederland, de (gezondheids-)zorg met stip op nummer één staat. 73% Van hen geeft aan dat de grootste uitdaging voor ons land ligt op het gebied van (gezondheids-)zorg, gevolgd door milieuproblemen en klimaatverandering (31%) en onderwijs (30%). Nu is zorg natuurlijk iets anders dan gezondheid, maar het geeft wel een indicatie van het belang dat Brabanders hechten aan gezondheid. Niet voor niets is een geveugelde uitspraak: “Als je maar gezond bent”.

Brabant kent een aantal specifieke gezondheidsuitdagingen. Uitdagingen die te maken hebben met de combinatie van intensievere benutting van ruimte en klimaatverandering¹¹:

1. VERSTEDELIJING EN VERSTENING: De combinatie van verharding en klimaatverandering leidt in de steden tot toenemende hittestress en, als gevolg, tot meer ziekten, ziekenhuisopnamen en sterfgevallen. Daarnaast kunnen stijgende temperaturen leiden tot meer smog. Verder zorgt geluidsoverlast soms voor psychische klachten en, mogelijk later, voor hart- en vaatandoeningen en vervroegde sterfte. In de Brabantse B5 en M7 hebben verschillende omgevingsfactoren vaak tegelijk een negatief effect op de gezondheid. Bedrijventerreinen hebben nogal eens een lage omgevingskwaliteit en het groen rond de steden, voorheen snel en makkelijk bereikbaar, raakt voor stedelingen meer uit het zicht. Ook het buitengebied zelf staat onder druk.

¹⁰ ‘Expeditiegids Brabant: opgaven, perspectieven en cijfers voor de Provinciale Statenverkiezingen 2019’ (2018)

¹¹ ‘Een gezond Brabant voor iedereen’, BrabantAdvies (2021)

2. GEBIEDEN MET SLECHTE LUCHTKWALITEIT: Onze luchtkwaliteit is de afgelopen tijd sterk verbeterd en we voldoen nu nagenoeg aan de Europese normen. Maar gezondheidsschade door luchtkwaliteit (luchtwegaandoeningen en vervroegde sterfte) komt nog altijd voor. Brabant presteert hier minder goed dan andere provincies. Vooral Zuidoost-Brabant heeft te kampen met een cumulatie van stikstofdioxide en fijnstof.

3. RISICO VAN ZOÏNOSE NEEMT TOE: Door klimaatverandering neemt het risico op (nieuwe) zoïnose toe. Maar ook de nabijheid van mens en dier leidt tot een verhoogd risico. Brabant heeft daarmee eerder tragische ervaringen opgedaan bij de uitbraak van Q-koorts in 2007-2010. De gezondheidsgevolgen daarvan treffen nog altijd een aanzienlijke groep.

4. NATUUR- EN WATERPROBLEMATIEK IS OOK VOOR GEZONDHEID URGENT:

De kwaliteit van de natuur gaat achteruit als gevolg van onder andere stikstof en verdroging. Dat brengt ook uitdagingen met zich mee voor de landbouwsector en de voedselproductie. Ook klimaatverandering kan tot gezondheidsrisico's leiden. Denk aan allergieën en infectieziekten als gevolg van salmonella, tekenbeten en de eikenprocessierups. Maar ook in de vorm van groei van blauwalg door hitte en, als gevolg van heftige regenbuien, fecesbacteriën in zwemwater door riool overstort. De aanpak van medicijnresten in oppervlaktewater is eveneens een gezondheidsvraagstuk.

We zien in Brabant, net als in de rest van Nederland, duidelijke verschillen in gezondheid. Deze nemen toe en verharden. De gezonde levensverwachting van hoogopgeleiden is bijvoorbeeld veertien jaar hoger dan die van laagopgeleiden. De verschillen zijn ook ruimtelijk steeds beter zichtbaar, tussen maar vooral ook binnen gemeenten. Daarnaast legt de coronapandemie, ook in Brabant, de kwetsbaarheid bloot van enkele specifieke groepen. Bijvoorbeeld die van ouderen, arbeidsmigranten en jongeren.

Net als voor de rest van Nederland is de komende decennia vergrijzing één van de grootste gezondheidsopgaven voor Brabant. Vergrijzing heeft gevolgen voor woningvoorraad, zorgvraag, arbeidsmarkt en sociale cohesie. Het toenemende vraagstuk van vereenzaming hangt daar eveneens mee samen. Door eenzaamheid neemt activiteit af en dat heeft weer negatieve gevolgen voor de fysieke gezondheid. Tegelijk zien we grote delen van Brabant 'ontgroenen'. Vooral uit landelijke gebieden trekken veel jongeren weg.

De Brabantscan¹² laat zien dat Brabanders meer drinken, slechter eten, minder bewegen en meer roken als reactie op de coronapandemie. Daarnaast toont de coronapandemie aan dat natuur zeer helpend is voor het welbevinden en de beweging van burgers. Niet alleen de natuurgebieden in de buitengebieden blijken belangrijk (overgang stad naar platteland), maar ook binnenstedelijk groen (denk aan groene schoolpleinen).

¹² <https://brabantscan.nl/dashboard/dashboard/corona/>

Dat het thema gezondheid urgent is in Brabant en urgenter wordt, blijkt ook uit het toenemende aantal vragen hierover aan de provincie. Die vragen gaan met name over luchtkwaliteit (ook in relatie tot corona) en geluidshinder. Ook via de Milieu Klachten Centrale komen veel klachten over geluidshinder binnen.

Gezondheid is ook op andere manieren belangrijk voor Brabant. Meer gezonde levensjaren leiden bijvoorbeeld direct tot lagere zorgkosten en een hogere welvaart. Daarnaast is de sterke en innovatieve Brabantse *life sciences & health* sector, zowel vanuit gezondheidsoogpunt als economisch, zeer betekenisvol. Brabant staat al decennia bekend als een zeer innovatieve kennisregio op het terrein van gezondheid. De helft van de totale Nederlandse productiewaarde in *life sciences & health*, zo'n tien miljard euro, komt voor rekening van Noord-Brabant. Mede dankzij de inzet van de provincie kunnen bedrijven en kennisinstellingen in de *life sciences & health* sector volop innoveren. Andere sprekende voorbeelden van deze specifieke kracht van Brabant zijn expertisecentra als Q-support en C-support in 's-Hertogenbosch, het Kennisplatform Veehouderij en humane gezondheid, het Regionaal Autisme Centrum in Helmond en het Academisch Centrum voor Epileptologie in Heeze. Met onze kennis, oplossingen en succesvolle innovaties op gebied van *health* bedienen we een wereldwijde markt. Zo kunnen we de kracht van Brabant inzetten om wereldproblemen te helpen oplossen en draagt de sector bij aan een sterke Brabantse economie.

De wettelijke taken van de provincie op het gebied van gezondheid richten zich vooral op een schone, veilige en gezonde leefomgeving. Met name via een schone bodem, schoon water (ondergrond) en schone lucht en geluidshinder. Volgens de Omgevingswet is de gemeente de eerstverantwoordelijke waar het gaat om ontwikkelen en beschermen van de fysieke leefomgeving. Anderzijds zijn er zaken die het schaalniveau van een gemeente te boven gaan en hebben provincies vanuit de wet specifieke taken en bevoegdheden. Vanuit de basisgedachte dat bevoegdheden op het laagst mogelijke niveau dienen te liggen, zoeken we telkens naar een optimale rolverdeling tussen overheden en andere partijen. In het gezondheidsveld zijn gemeenten verantwoordelijk voor het sociaal domein.

De Omgevingsvisie meldt over gezondheid onder meer het volgende: "Brabant is in 2050 welvarend in brede zin, waarbij welvarend meer is dan economische bestaanszekerheid. Welvaart in brede zin omvat ook geluk, gezondheid en veiligheid van mensen. (...)" "In 2050 zijn bestaande problemen in de fysieke leefomgeving opgelost. De landbouw produceert op een duurzame manier en onze natuur en landschappen zijn veerkrachtig en aantrekkelijk en de bodem-, water- en luchtkwaliteit weer gezond."

In de Omgevingsvisie wordt gezondheid het meest gerelateerd aan de basisopgave gezonde leefomgeving. "Specifieke aandachtspunten zijn met name gerelateerd aan industrie, landbouw en verkeer: luchtkwaliteit, vooral fijnstof, geluidshinder, en daarnaast bij de hoofdoggave slimme netwerkstad, maar ook kort bij de andere hoofdoggaven."

Gezondheid is volgens de Omgevingsvisie meer dan 'ziekte voorkomen': "Gezondheid gaat juist om *quality of life*, welzijn en het bevorderen van gezondheid. Dát draagt bij aan geluk, veerkracht, vitaliteit en productiviteit van mensen en het functioneren van onze (Brabantse) samenleving. Een gezonde levensstijl is bijvoorbeeld te bevorderen door bij de (her)inrichting van onze omgeving meekoppelkansen te benutten en uit te nodigen tot beweging door meer groen of voorzieningen voor buitenrecreatie. Dit is maatwerk; het gaat om kansen zien en benutten. Er zijn nog twee aandachtspunten vanuit de meer klassieke benadering van gezondheid die wij hier benadrukken. Dit zijn behoud van de kwaliteit van ons grondwater bestemd voor menselijke consumptie en het verbeteren van de luchtkwaliteit. De aanwezigheid van te veel fijnstof en stikstofverbindingen als gevolg van industrie, verkeer en veehouderij, is aantoonbaar schadelijk voor de gezondheid. Het gaat dan in het bijzonder om enkele stedelijke gebieden met veel verkeer en enkele landelijke gebieden met veel vee".

Naast de toegenomen urgentie van gezondheid voor Brabant en de doelstellingen in de Omgevingsvisie, hebben partijen in onze provincie onlangs een gezamenlijke ambitie op het terrein van gezondheid afgesproken. Daarover leest u meer in de volgende paragraaf.

2.2. We hebben een gezamenlijke ambitie

Zoals gezegd, in de provincie werken veel partijen aan het verbeteren van de gezondheid van de Brabander. In 2016 heeft een aantal van die partijen de handen ineengeslagen om sámen te werken aan dit maatschappelijke vraagstuk. De provincie heeft samen met de gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg, de drie Brabantse GGD's en de drie Brabantse waterschappen, afgesproken om gericht te gaan samenwerken om gezondheid en welzijn uitgangspunt te laten zijn voor een goede en duurzame kwaliteit van leven in Brabant. In stad en ommeland, nu en in de toekomst. Daartoe is de alliantie 'De gezonde Brabander' (voorheen de Brabantse Health Deal) gesloten. Deze alliantie wordt ondersteund door de Universiteit Tilburg, het PON & Telos, de Universiteit Utrecht en het RIVM.

'De gezonde Brabander' wil de werelden van gezondheid en ruimtelijke inrichting structureel aan elkaar verbinden. Dat gebeurt vanuit de aan elkaar verbonden maatschappelijke opgaven op het gebied van leefbaarheid, duurzaamheid en economie, met toepassing van wetenschappelijke kennis en innovatie. Want "meer ruimte voor gezond leven in toekomstige stedelijke gebieden vergt een gedeelde visie en ambitie, het samenbrengen van afzonderlijke belangen en het zoeken naar en verankeren van nieuwe centrale omgevingswaarden gezondheid, welzijn en kwaliteit van (samen)leven".

In 2019 werd een heel specifieke gezamenlijke ambitie¹³ geformuleerd: drie gezonde levensjaren voor iedere Brabander erbij in 2030 (ten opzichte van 2016). Het gaat hier over drie extra levensjaren in goede gezondheid. Dat is nadrukkelijk iets anders dan drie extra levensjaren sec. De ambitie hoeft dus niet te betekenen dat mensen in 2030 ouder worden.

¹³ In de contourennota "Op weg naar een Gezonder Brabant" is de gezamenlijke ambitie opgenomen van drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030. Deze contourennota is een uitwerking van de Stedelijke Agenda BrabantStad 2018-2022, "Summit Gezonde en duurzame leefomgeving" en is vastgesteld tijdens het bestuurlijk summitoverleg BrabantStad op 18 juni 2019.

Maar wat is dan 'in goede gezondheid'? De ambitie van drie gezonde jaren erbij voor iedere Brabander in 2030 gaat uit van positieve gezondheid. De positieve gezondheidsbenadering is inmiddels gemeengoed onder experts en staat ook centraal in de Omgevingsvisie.

Bij positieve gezondheid ligt de nadruk op de veerkracht, eigen regie en het aanpassingsvermogen van de mens. Niet op de beperkingen of ziekte zelf. Want mensen zijn niet hun aandoening. Positieve gezondheid betekent dat iemand zingeving ervaart en vaardigheden heeft om de uitdagingen van het leven aan te kunnen. Hierbij onderscheiden we zes dimensies om gezondheid in kaart te brengen:

Lichaamsfuncties: Je gezond voelen, fitheid, klachten en pijn, slapen, eten, conditie, bewegen. *(Ik voel me gezond)*

Kwaliteit van leven: Geniet, gelukkig zijn, lekker in je vel zitten, balans, je veilig voelen, hoe je woont, rondkomen met je geld. *(Ik geniet van het leven)*

Mentale functies: Onthouden, concentreren, communiceren, vrolijk zijn, jezelf accepteren, omgaan met verandering, gevoel van controle. *(Ik voel me goed)*

Meedoen: Sociale contacten, serieus genomen worden, samen leuke dingen doen, steun van anderen, erbij horen, zinvolle dingen doen, interesse in de maatschappij. *(Ik heb contact met andere mensen)*

Zingeving: Zinvol leven, levenslust, idealen willen bereiken, vertrouwen hebben, accepteren, dankbaarheid, blijven leren. *(Ik vertrouw op de toekomst)*

Dagelijks functioneren: Zorgen voor jezelf, je grenzen kennen, kennis van gezondheid, omgaan met tijd, omgaan met geld, kunnen werken, hulp kunnen vragen. *(Ik kan goed voor mezelf zorgen)*

Ook in dit beleidskader gaan we uit van positieve gezondheid. Net als in onze Omgevingsvisie én het missiedocument Gezondheid en Zorg van het Rijk. Met andere woorden: we stellen niet beperkingen of ziekte centraal, maar een betekenisvol leven voor Brabanders.

De keuze voor positieve gezondheid valt grotendeels samen met kenmerken van zogenaamde 'blauwe zones'. Blauwe zones zijn afgebakende gebieden waarvan de bevolking een specifieke levensstijl en leefomgeving deelt en waar de mensen meetbaar langer leven. Blauwe zones hebben negen gemeenschappelijke kenmerken zoals leven in een omgeving die stimuleert om te bewegen zonder erbij na te denken, weten waarvoor je 's ochtends op wilt staan en voldoende sociale contacten.

Bij de expertsessies die we organiseerden om tot dit beleidskader te komen, was er unanieme instemming met positieve gezondheid als definitie van gezondheid. En met de ambitie van drie gezonde jaren erbij in 2030. De experts vinden het een ambitieus doel dat partijen prikkelt en verbindt. Ze vragen daarbij wel aandacht voor betrokkenheid van inwoners: "We moeten niet vóór iedere Brabander drie jaar erbij realiseren, maar samen mét iedere Brabander!"

Drie gezonde levensjaren erbij is ook in lijn met de ambitie van het Rijk, verwoord in het 'Missiedocument Gezondheid en Zorg' (2019). Volgens dit document "kan deze ambitie worden gerealiseerd door het bevorderen van een gezondere leefstijl en een gezondere leef- en werkomgeving door mensen beter in staat te stellen om naar vermogen mee te doen in de samenleving en door het leveren van betere zorg en passende ondersteuning bij ziekte. De praktische vertaalslag van de centrale missie naar concrete innovaties komt tot uiting in de vier overige missies. Zo zijn er innovaties nodig op het gebied van leefstijl, leef- en werkomgeving en betrokkenheid van burgers. Het realiseren van de centrale missie vraagt ook om optimale zorgkwaliteit en toegang tot zorg en medische technologie en nieuwe methodes en technologieën om mensen te motiveren gezond te blijven."

Deze missies zijn tot stand gekomen in samenwerking met andere departementen en diverse maatschappelijke stakeholders. Het kabinet heeft ze op 26 april 2019 goedgekeurd. De missies vormen de grondslag voor successievelijk de Kennis- en Innovatieagenda 2020-2023 en het Kennis- en Innovatieconvenant 2020-2023 die in de loop van 2019 zijn opgesteld.

Naast de toegenomen urgentie van het thema gezondheid en de gezamenlijke ambitie van Brabantse partijen, is er nóg een aanleiding voor dit beleidskader: we zullen als provincie moeten kiezen. Waarom dat zo is en hoe we dat gaan doen, leest u in de volgende paragraaf.

2.3. We moeten kiezen

Voorgaande is voor de provincie aanleiding geweest om zich opnieuw te bezinnen op haar rol op het terrein van gezondheid. Dat doen we met het beleidskader dat voor u ligt. In ons bestuursakkoord 'Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant 2020-2023' staat dat er een uitwerking komt van onze rol, vanuit onze kerntaken. We doen dit:

1. **SAMEN:** we geven invulling aan de ambitie gezondheid in samenwerking met diverse partijen en in allianties en nemen daarin een verbindende rol.
2. **SLAGVAARDIG:** we benutten meekoppelkansen en bieden inzicht via data.
3. **SLIM:** door alliantievorming maken we slimme verbindingen tussen initiatieven, netwerken en meekoppelkansen om zo de beweging richting 'drie gezonde levensjaren erbij' zo groot mogelijk te maken. Daarbij zorgen we ook voor het slim richten en verbinden van de provinciale inzet vanuit de diverse beleidsprogramma's.

Gezondheid is een breed begrip, onze ambitie is hoog en onze middelen zijn begrensd. Bijdragen aan drie gezonde levensjaren in 2030 kan op veel verschillende manieren. We zullen dan ook keuzes moeten maken. Natuurlijk moeten we minimaal voldoen aan de geldende milieunormen. Daarnaast hebben we in onze Omgevingsvisie de ambitie vastgelegd om in 2050 op alle aspecten beter te presteren dan de wettelijke minimale norm. Bij het maken van keuzes gaan wij uit van de vijf kernwaarden voor het handelen van de provincie zoals vastgelegd in onze milieunormen:

1. We gaan voor meerwaarde-creatie
2. We gaan voor technische én sociale innovatie
3. We gaan voor kwaliteit boven kwantiteit
4. We gaan voor steeds beter
5. We gaan voor proactief en preventief boven gevolgbeperking en herstel

Daarbij kijken we, op basis van feiten en cijfers, waar we vanuit onze positie de meeste waarde kunnen toevoegen. Maar ook draagvlak bij Brabanders, experts en samenwerkingspartners speelt een belangrijke rol. We hebben immers in de Omgevingsvisie aangegeven dat we niet alleen 'diep en rond' kijken, maar ook 'breed', dus in overleg met betrokkenen en – bij de uitvoeringsagenda – met steeds meer Brabanders.

We hebben hierbij specifieke aandacht voor zogenaamde *witte vlekken*; welke zaken worden nu *niet* opgepakt die substantieel bijdragen aan drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030 en waar kan juist de provincie van toegevoegde waarde zijn?

3. HOE GEZOND IS BRABANT?

3. HOE GEZOND IS BRABANT?

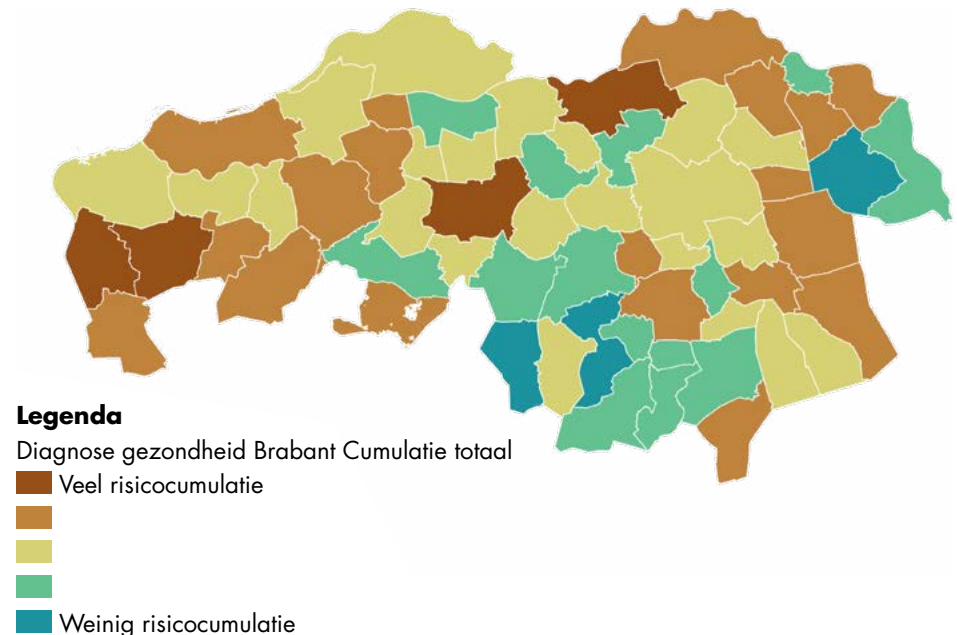
Gezondheid is een breed begrip. Zeker wanneer we de definitie van positieve gezondheid hanteren. Er wordt op dit moment weliswaar veel onderzoek gedaan, maar al die onderzoeken geven slechts op onderdelen een beeld. Dat maakt het lastig om tot een volledig beeld te komen van de gezondheid van de Brabander. Dat is echter wél nodig als partijen gezamenlijk willen werken aan verbetering van die gezondheid.

Daarom ontwikkelen we een monitor gezondheid. Vanuit een brede blik op gezondheid en gezonde leefomgeving werken we toe naar een handzame en overzichtelijke monitor die zicht geeft op kernthema's die voor de provincie én haar partners het belangrijkste zijn. Op deze manier gaat de monitor ons helpen om samen met onze partners te werken aan de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030. Meer over deze monitor leest u in hoofdstuk 6.

Daarnaast hebben wij het PON & Telos gevraagd een beeld van gezondheid in Brabant te schetsen. Het PON & Telos heeft vervolgens, op basis van bestaande kennis en databronnen (zoals het vierjaarlijkse onderzoek van de GGD), een quick scan uitgevoerd met betrekking tot de gezondheid van de Brabanders. Die scan schetst een beeld van Brabant vóór de coronapandemie. In dit hoofdstuk leest u de belangrijkste inzichten van dit onderzoek, maar ook van de Brabantse veerkrachtmonitor (editie 2020) van het PON & Telos en van de Gezondheidsmonitor Volwassenen van GGD's, CBS en RIVM uit 2016.

3.1. Risicocumulatie

Volgens het PON & Telos is er niet één gezondheidsthematiek die in heel onze provincie domineert. Er zijn per gezondheidsdeterminant aanzienlijke verschillen tussen regio's en tussen stedelijke en landelijke gemeenten. Deze verschillen corresponderen met uiteenlopende opgaven en uitdagingen voor de toekomst. Als het gaat om de bepalende factoren die van invloed zijn op de gezondheidssituatie van Brabanders, zien we dat de stapeling van gezondheidsrisico's zich ruimtelijk gespreid in de provincie voordoet, in zogenaamde *hot spots*. Leggen we de cumulatiekaarten van de eerdergenoemde gezondheidsdeterminanten over elkaar, dan zien we verschillende mozaïekachtige patronen ontstaan. Patronen die elkaar deels overlappen, zoals onderstaande figuur aantoont.

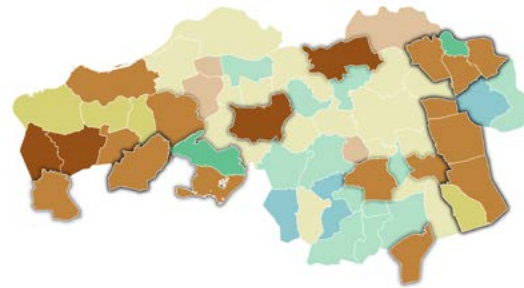
3.2. Gebiedsgebonden uitdagingen

Alles overziend, lijkt de problematiek van een gezonde leefomgeving in het Brabantse mozaïek van regio's, stad en land, zich ruimtelijk te clusteren in vier specifieke gebieden. Elk met hun eigen problematiek, opgaven en uitdagingen voor de toekomst.

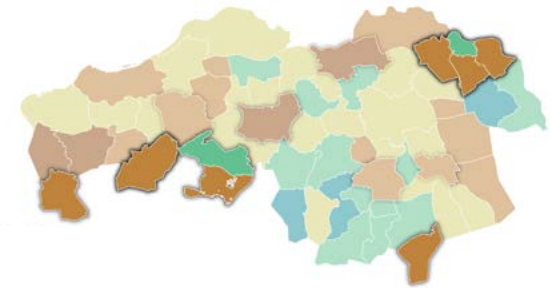
Het hier geschetste beeld van de gezondheidssituatie in Noord-Brabant is, volgens het PON & Telos, grofstoffelijk van karakter. Wanneer we de komende periode verder (kunnen) inzoomen op gemeenten zullen al te grove generalisaties ongetwijfeld worden genuanceerd en/of verrijkt met nieuwe inzichten.

Desondanks bieden het beeld en de vier duidelijk te onderscheiden gebiedsgebonden uitdagingen en *hot spots* een helder vertrekpunt voor de bestuurlijke discussie over de gezondheidsopgaven voor Brabant, en de rol die de provincie daarbij kan en wil spelen. Uit onze sessies met externen blijkt echter dat veel partijen nog niet bekend zijn met de benadering van gezondheid in Brabant op basis van *hot spots*.

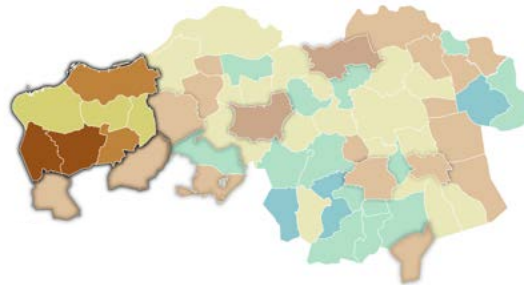
Oost-luchtkwaliteit

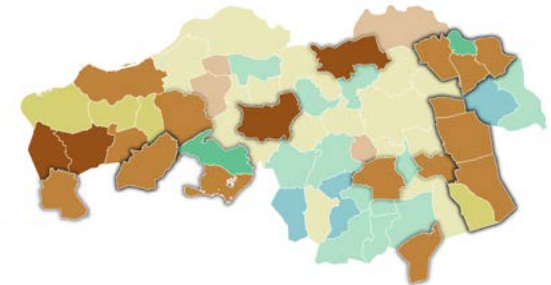
Rand-toegankelijkheid van de zorg

West-sociale samenhang

B5,M7- gezonde verstedelijking

Legenda

Diagnose gezondheid Brabant Cumulatie totaal

- <-1,5 Std. Dev.
- 1,5 - -0,50 Std. Dev.
- 0,50 - 0,50 Std. Dev.
- 0,50 - 1,5 Std. Dev.
- > 1,5 Std. Dev.

3.3. Brede welvaart en gezondheid

In de provinciale begroting voor 2021 hebben we brede welvaart als samenbindend thema benoemd dat al onze opgaven raakt. Brede welvaart omvat veel meer dan economie en inkomen, maar gaat ook over gezondheid, onderwijsniveau, gevoel van veiligheid, toegankelijkheid van voorzieningen, kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving en vele andere factoren.

In de landelijke monitor Brede Welvaart van het CBS zijn drie gezondheidsindicatoren opgenomen, te weten gezonde levensverwachting mannen, gezonde levensverwachting vrouwen en overgewicht. In de regionale Monitor Brede Welvaart wordt gezondheid in beeld gebracht door vijf indicatoren, namelijk: overgewicht, levensverwachting van vrouwen, levensverwachting van mannen, het aantal personen met één of meer langdurige ziekten/ aandoeningen en ervaren gezondheid.

Ervaren gezondheid, ook wel subjectieve gezondheid of gezondheidsbeleving genoemd, weerspiegelt het oordeel over de eigen gezondheid. Dit oordeel is niet alleen afhankelijk van ziektes of beperkingen, maar ook van zaken als fitheid, depressieve gevoelens, voeding, sociale steun, roken en lichamelijke activiteit. De ervaren gezondheid blijkt één van de beste voorspellers van sterfte; hoe slechter iemand zijn of haar eigen gezondheid ervaart, hoe groter de kans op overlijden. Ervaren gezondheid heeft ook een verband met het gebruik van zorg- en welzijnsvoorzieningen, onafhankelijk van aanwezige ziekten en beperkingen.¹⁴

De Gezondheidsmonitor Volwassenen van de GGD's, het CBS en het RIVM uit 2016, laat zien dat de ervaren gezondheid relatief het laagst was in de provincies Noord-Brabant, Zuid-Holland, Zeeland en Limburg. Waarom de gezondheid hier als minder goed werd ervaren, is niet bekend. Binnen Brabant scoorde de GGD-regio Hart van Brabant (Noordoost- en Midden-Brabant) op dit punt iets beter dan Zuidoost- en West-Brabant.

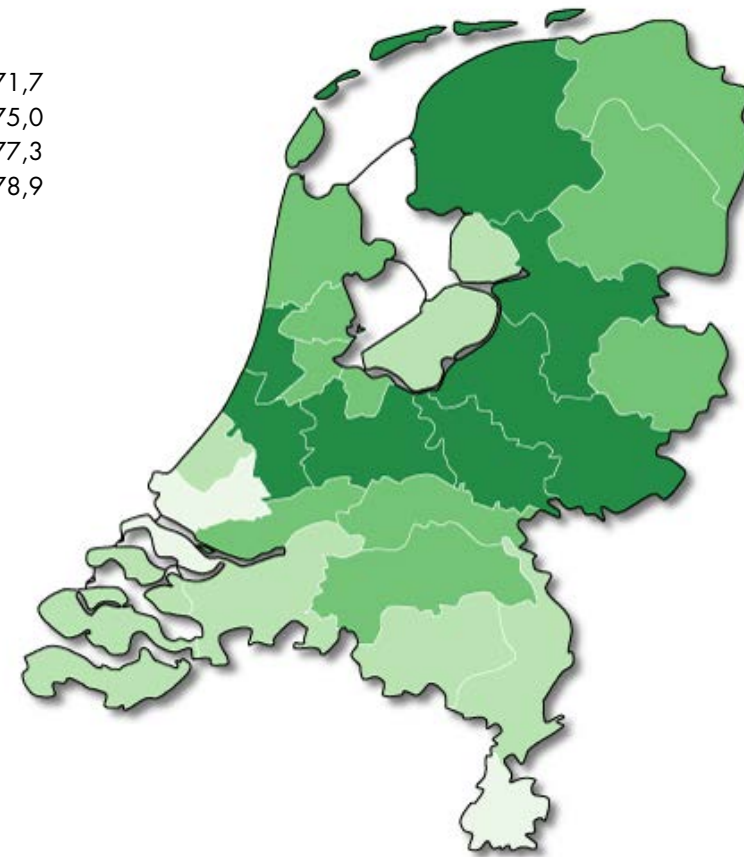
¹⁴ 'Gezondheid en determinanten. Deelrapport van de VTV 2010. Van gezond naar beter', RIVM (2010)

Goed ervaren gezondheid 2016

Per GGD-regio, volwassenen van 19 jaar en ouder

Percentage

- 69,5 - 71,7
- 71,7 - 75,0
- 75,0 - 77,3
- 77,3 - 78,9

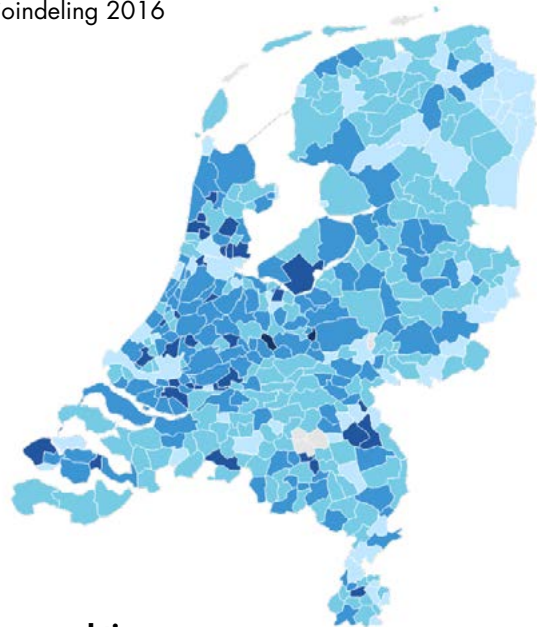
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2016 GGD'en, CBS en RIVM

Uit de door het PON & Telos uitgevoerde Brabantse veerkrachtmonitor (editie 2020) blijkt dat de ervaren gezondheid in Brabant verder is gedaald: 68% van de Brabanders voelde zich op het moment van het onderzoek gezond en 88% gelukkig. Deze meting is uitgevoerd tijdens de coronapandemie. Mogelijk wordt de daling hiervoor verklaard.

Op de andere gezondheidsindicatoren van brede welvaart scoren we in 2016 relatief goed. We staan op plek drie, van de twaalf provincies, als het gaat om overgewicht (49,1% van de volwassenen had toen een BMI van 25 en hoger) en met betrekking tot langdurige ziekte staan we op plaats twee (31,5% was op dat moment langdurig ziek). Levensverwachting was alleen op gemeentelijk niveau bekend (zie onderstaande kaartjes). Daar lijken we wel lager dan gemiddeld te scoren.

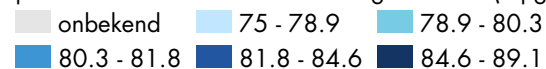
Levensverwachting mannen in 2016

Jaar regioindeling 2016

Levensverwachting mannen

jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte)

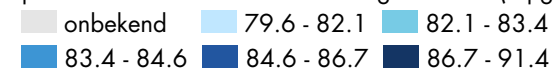
Levensverwachting vrouwen in 2016

Jaar regioindeling 2016

Levensverwachting vrouwen

jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte)

**4 DOELEN PROVINCIE: CONTINUE VERBETERING
EN TRANSITIE NAAR GEZONDHEID**

4 DOELEN PROVINCIE: CONTINUE VERBETERING EN TRANSITIE NAAR GEZONDHEID

Uit de hiervoor beschreven maatschappelijke vraag, de gezamenlijke ambitie van drie jaar erbij, de gezondheid van Brabant nu én onze gesprekken met externe partijen, leiden wij twee doelstellingen af voor de provincie tot 2030 als onze bijdrage aan de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij in 2030:

1. Van norm naar continue verbetering: we zetten in op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's¹⁵.
2. Van zorg naar gezondheid: we zetten in op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

4.1 Van norm naar continue verbetering

De provincie draagt al op verschillende manieren bij aan de gezondheid van de Brabander. Maar gezien de toegenomen urgentie op het gebied van gezondheid en de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij in 2030, is een grotere inspanning nodig. Ook bij de provincie. Daarom kiezen we voor een verbeterfilosofie binnen alle begrotingsprogramma's¹⁶.

Daarbij creëert de Omgevingswet het juiste momentum om gezondheid als afwegingscriterium vanuit een integrale benadering een goede plaats te geven. Zoals in onze Omgevingsvisie is opgenomen, streven wij als provincie naar het steeds verder verbeteren van de fysieke leefomgeving. Het vaststellen van strengere omgevingswaarden in de Omgevingsverordening, bijvoorbeeld op basis van de niet

wettelijk verplichte WHO-normen, past daar niet bij. Een reden hiervoor is dat een overheid die een omgevingswaarde vaststelt, ook verantwoordelijk is om aan die norm te voldoen. Bij milieukwaliteit geldt echter dat voor het voldoen aan een norm vaak samenwerking met meerdere partijen nodig is, zoals Rijk, gemeenten en waterschappen. Daarnaast is ook onder de norm gezondheidswinst te behalen en zijn niet overal normen voor (denk aan gezondheidsbevordering). Daarom beschouwen we het continue verbeteren van de fysieke leefomgeving als uitgangspunt van al ons handelen. Hiermee sluiten we aan bij het advies¹⁷ om via de route van een verbeterfilosofie een stap te zetten voorbij de milieunormen en te sturen op gezondheidswinst.

Deze verbeterfilosofie past bij de kernwaarde voor ons handelen 'We gaan voor steeds beter', zoals vastgelegd in onze Omgevingsvisie én bij de ambitie daarin dat we in 2050 een goede leefomgevingskwaliteit hebben en op alle aspecten beter presteren dan de wettelijke minimumnormen.

Deze verbeterfilosofie sluit ook aan bij de ambitie en opzet van het Schone Lucht Akkoord. Met onze uitvoeringsagenda gekoppeld aan het Schone Lucht Akkoord¹⁸ ontwikkelen we een verbeteraanpak waarmee Brabant bijdraagt aan het landelijke doel om 50% gezondheidswinst in 2030 te behalen door middel van schonere lucht uit binnenlandse bronnen. Daarmee verbetert de milieukwaliteit verder richting de gezondheidkundige advieswaarden. Uiteraard sluiten we hierbij aan bij de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS).

¹⁵ In de provinciale begroting wordt vastgelegd welke doelstellingen en ambities de provincie in het begrotingsjaar heeft, welke resultaten en prestaties worden geleverd en welke middelen daarvoor beschikbaar zijn. Daarbij onderscheiden wij tien begrotingsprogramma's.

¹⁶ Hierbij hebben we Basisinfrastructuur mobiliteit en Mobiliteitsontwikkeling als één begrotingsprogramma beschouwd

¹⁷ 'Een gezond Brabant voor iedereen', BrabantAdvies (2021)

¹⁸ <https://www.brabant.nl/actueel/nieuws/milieu/2021/brabant-gaat-voor-50-gezondheidswinst-door-schonere-lucht>

Tijdens de sessies met externen partijen is herhaaldelijk naar voren gebracht dat men veel mogelijkheden ziet voor de provincie om gezondheid (meer) 'mee te koppelen' in haar beleid. Een illustratieve uitspraak: "Het is goed om te zoeken naar verbindende thema's. Bijvoorbeeld een groene omgeving die verleidt tot gezond gedrag en tegelijk bijdraagt aan klimaatadaptatie."

4.2 Van zorg naar gezondheid

Behalve de hiervoor beschreven verbeterfilosofie, wijzen de partijen waarmee we hebben gesproken en de onderzoeken die we hebben geraadpleegd, ons op het belang van een transitie van zorg naar gezondheid. De benadering van gezondheid als positieve gezondheid staat aan de basis van deze transitie. Men geeft aan dat de transitie nodig om de ambitie van drie extra gezonde levensjaren te realiseren. Er valt immers veel meer gezondheidswinst te halen aan de voorkant van het zorgstelsel (door meer inzet op preventie), dan aan de achterkant.

Inzet op gezondheidsbevordering en collectieve preventie vraagt om acties in meerdere beleidsdomeinen¹⁹. Bijvoorbeeld door in fysiek omgevingsbeleid, mobiliteitsbeleid en sport- en cultuurbeleid zodanige randvoorwaarden te scheppen en keuzes te maken, dat daarmee preventie en gezondheidsbevordering worden gefaciliteerd. Het vroeg inzetten op preventie, via onderwijs en jeugd, is zeer effectief met het oog op drie extra gezonde jaren. Veel zorgvoorzieningen zijn echter niet gericht op preventie, terwijl daar een belangrijke sleutel ligt als het gaat om gezondheidsverbetering op langere termijn én kostenbesparing.

Op dit moment bieden ons zorgstelsel en de financiering daarvan onvoldoende ruimte om deze transitie succesvol verder in te vullen. Partijen zetten zich daar al geruime tijd voor in, maar doorbraken blijven uit. En waar nationaal het preventieakkoord voorzichtig wat ruimte biedt om te investeren in preventie, blijft de opgave op lokaal niveau ingewikkeld.

Niettemin zijn er kansrijke lokale initiatieven die concrete resultaten boeken op de weg van zorg naar gezondheid. Initiatieven die bruggen weten te slaan tussen het sociale, zorg- en leefomgevingsdomein (zie kaders).

GROZzerdammen

Burgers, lokale en regionale overheid, zorg- en welzijnsinstellingen, kennis- en onderwijsinstellingen, zorgverzekeraars, werkgevers en ondernemers werken samen om de missies binnen het Maatschappelijk Thema Gezondheid & Zorg te realiseren. GROZzerdammen onderscheiden zich van andere fieldlabs door de quadruple helix-benadering: er is sprake van een gelijkwaardige samenwerking mét burgers. Ook in schaalgrootte onderscheiden de GROZzerdammen zich. Er wordt ingezet op een impact voor minimaal 100.000 inwoners. Momenteel zijn er al vier GROZzerdammen: in Eindhoven, Utrecht, Deventer en de Noordelijke Maasvallei. Meerdere regio's hebben bovendien de ambitie om zich te ontwikkelen tot een GROZzerdam.

¹⁹ 'Een gezond Brabant voor iedereen' (2021)

Kavelmodel

“Doordat het huidige systeem het repareren van ziekte beloont in plaats van het bevorderen van gezondheid, missen we nu structurele organisatiekracht om mensen gezonder te maken én te houden. We moeten daarom anders gaan organiseren, financieren en meten. Het Kavelmodel biedt hiervoor een mogelijkheid. In dit model organiseren de partners samen de randvoorwaarden om met elkaar de gezondheid van de inwoners in een afgebakend geografisch gebied te verbeteren. Gezondheid moet een vanzelfsprekendheid zijn; een basisprincipe voor de inrichting van de samenleving. Gezondheid als het nieuwe normaal. Voordat een gebied als kavel kan starten, wordt er onder andere bekeken of er al bestaande samenwerking is met genoeg lef en leiderschap, of de systeemspelers willen of moeten veranderen en of er voldoende verbeter- en besparingspotentieel is. Binnen de kavels met voldoende potentieel gaan we vervolgens drie dingen anders doen: we gaan anders organiseren, door domein overstijgend samen te werken gericht op positieve gezondheid.

We gaan anders financieren door via een investeerder van tevoren te investeren in gezondheid en de deelnemers vervolgens te financieren door een daling in de kosten van de zorg. En we gaan anders monitoren, namelijk meer gericht op beleefde gezondheid.” Het Kavelmodel is een initiatief van Health KIC en wordt gefaciliteerd door Noaber Foundation, Menzis, PGGM, Alles Is Gezondheid en het Ministerie van VWS.

MooiMaasvallei

De regio MooiMaasvallei wordt geografisch bepaald door het Land van Cuijk (vijf gemeenten) en Maasduinen (twee gemeenten). Binnen deze regio is een sterk netwerk waarbinnen overheden en zorgpartners elkaar goed weten te vinden en samenwerken aan een vitale regio. Dat maakt dat ze meedoen aan allerlei regionale experimenten van bijvoorbeeld de Nederlands Zorg Autoriteit en aan Grozterdam. Dit alles is gericht op investeren in positieve gezondheid en inwonersgerichte samenwerking. In een zogeheten triple helix verband werkt men aan het verwezenlijken van lange termijndoelen, afstemmen van ontwikkelingen en aanjagen van initiatieven op het gebied van bedrijvigheid, leefbaarheid, gezondheid en onderwijs en arbeidsmarkt. De programmalijnen van het Platform MooiMaasvallei Gezondheid, zorg en leefbaarheid en Onderwijs en arbeidsmarkt vormen een belangrijke leidraad bij het realiseren van de gezamenlijke ambitie. Ze omvatten een aantal concrete activiteiten waaronder:

- het starten van een pilot om de impact van het Smaakcentrum te vergroten door ouders te betrekken bij gezonde voeding en gewicht;
- het implementeren van positieve gezondheid in het HR-beleid van organisaties en bedrijven in de regio;
- het implementeren van positieve gezondheid in de huisartsenpraktijken samen met de sociale wijkteams.

Zoals gezegd, deze initiatieven zijn zeker kansrijk. Maar ze staan ook aan het begin van een lastige transitie waarbij belemmeringen ontstaan door financiële schotten bij gemeenten, zorgverzekeraars, enzovoort²⁰. Een regionale transitie-agenda en bijbehorende (revolverende) financiële arrangementen kunnen hierin zeer behulpzaam zijn. De provincie kan partijen (gemeenten, GGZ, verpleeghuizen, ziekenhuizen, huisartsen, zorgverzekeraars, bewonersinitiatieven en maatschappelijke organisaties) samenbrengen en mogelijk, met de juiste financiële en revolverende arrangementen, doorbraken helpen realiseren. De doorontwikkeling van het *Brabant Outcomes Fund* kan hierin behulpzaam zijn.

We zien hier een witte vlek. De provincie kan hier veel betekenen voor de transitie van zorg naar gezondheid. Juist omdat zij op het gebied van de gezondheidszorg geen taak heeft. Hooguit kan de provincie een rol pakken wanneer de continuïteit of de toegankelijkheid van de zorg in gevaar komt. Als het gaat om preventie en gezondheidsbevordering kan de provincie van toegevoegde waarde zijn door haar regionale schaalniveau te benutten. Onder meer door randvoorwaarden te creëren voor preventie, het bieden van (regionale) facilitering van zorginnovaties en het identificeren van *hot spots*.

Hiervoor is een systeeminnovatie nodig: een beleid waarbij technologische, sociale, institutionele, wetgevende en andere vormen van innovatie worden gecombineerd om grote maatschappelijke problemen aan te pakken die systemisch van aard zijn. Volgens de partijen waarmee we hebben gesproken, moet de provincie hierbij vooral versterken wat er al is. Zij wordt met klem verzocht om niets nieuws te verzinnen, niet te gaan 'overkoepelen' of regisseren. In plaats daarvan dient de provincie te faciliteren, stimuleren, verbinden, een platform te bieden, kennis te ontwikkelen en verspreiden, partijen samen te brengen en samen met hen te leren van ervaringen. Een illustratieve uitspraak: "Het zou goed zijn als de provincie leiderschap pakt. Bij voorkeur is dat dienstbaar leiderschap, door aan te sluiten bij lopende zaken en daar waar energie zit. Sluit daarom aan bij de lopende, grote burgerparticipatieprogramma's met

groeiambitie, zoals GROZ. Je hoeft niet iedereen zelf te betrekken als je aansluit bij initiatieven waar al veel relevante stakeholders bij zijn betrokken."

Brabant is volgens de deelnemers aan onze expertsessies bijvoorbeeld koploper in zorgcorporaties ofwel bewonersinitiatieven. Onze provincie telt inmiddels 230 zorgzame gemeenschappen c.q. bewonersinitiatieven op het gebied van welzijn, zorg en wonen. Door hierbij aan te sluiten en hierover kennis te delen, kan de provincie volgens hen veel bijdragen aan de transitie van zorg naar gezondheid.

²⁰ 'Een gezond Brabant voor iedereen', Brabant Advies (2021)

Verder kreeg de provincie drie punten mee die van belang zijn om écht het verschil te maken:

- 1. VISIE EN LEIDERSCHAP:** een visie in de zin van een richtinggevend, inspirerend en verbindend verhaal is nodig om partijen en (beleids)domeinen te engageren en de focus te houden op het gezamenlijke doel van een gezonder Brabant voor iedereen.
- 2. EEN LANGE ADEM ÉN DOORPAKKEN IN DE UITVOERING:** gezondheidsbevordering vraagt om een langdurige maatwerkaanpak op verschillende schaalniveaus.
- 3. SCHAAL BENUTTEN VOOR KENNISOPBOUW EN DELEN VAN BEST PRACTICES:** de provincie kan kennis opbouwen en systeemstructuren helpen ontwikkelen om bestaande achterstanden in sociaal kapitaal en gezondheid aan te pakken in wijken en buitengebieden.

Tijdens een sessie met externen werd verder nog het volgende gezegd over de samenwerking tussen partijen: “We kunnen meer halen uit onze huidige bestaande samenwerking. Daarvoor moet het vraagstuk centraal komen te staan en niet het eigen belang. Bovendien denken we nog niet aan sommige partners, zoals in het bedrijfsleven, aan wie we veel zouden kunnen hebben. Samenwerking is bovendien nooit klaar, want behoeftes veranderen. Een dialoog blijft daarom nodig.”

Wij onderstrepen dit en zetten daarom in op het betrekken van zo veel mogelijk partijen.

Het transitiedoel ‘Van zorg naar gezondheid’ sluit ook aan bij twee van de kernwaarden in onze Omgevingsvisie: ‘We gaan voor technische én sociale innovatie’ en ‘We gaan voor proactief en preventief, boven gevolgbeperking en herstel’.

Zowel BrabantAdvies als meerdere externe partijen hebben de wens uitgesproken om aandacht te besteden aan gezondheidsverschillen tussen groepen en bestaanszekerheid in relatie tot gezondheid. Reductie van gezondheidsverschillen is in dit beleidskader geen doel op zich. Dat wil niet zeggen dat wij hier geen aandacht aan besteden. Wij zien dit als onderdeel van de transitie van zorg naar preventie, omdat met deze omslag ook de gezondheidsverschillen verkleind kunnen worden. Ook kiest de provincie bij de uitwerking van ‘Van norm naar continue verbetering’ wél voor interventies of middelen waarvan het meeste gezondheidseffect verwacht wordt.

4.3 Prestaties en effecten

De resultaten en effecten van dit beleidskader worden gerealiseerd én verantwoord via de programma's van de begroting. Daarom kiezen we voor een drieledige aanpak:

1. IN PROGRAMMA'S BEPALEN VAN MINIMAAL ÉÉN EFFECTINDICATOR OP HET GEBIED VAN GEZONDHEID

Met dit beleidskader willen we als provincie explicieter sturen op gezondheid. We doen al veel op het gebied van gezondheid, maar we willen onze inzet beter richten en verbinden. Vanuit dit beleidskader zetten we in op een toenemend aantal indicatoren, gericht op gezondheid, in de provinciale uitvoeringsagenda's. Zo krijgen we inzicht in de brede provinciale bijdrage aan gezondheid in Brabant en realiseren we de randvoorwaarden voor sturing en bijsturing. Voor het einde van 2023 (=de looptijd van de uitvoeringsagenda gezondheid) willen we effectindicatoren op het gebied van gezondheid in andere uitvoeringsagenda's en/of programmeringsdocumenten opnemen die expliciet een bijdrage leveren aan 'drie gezonde levensjaren erbij'. Vanuit de inzet voor dit beleidskader monitoren we welke en hoeveel effectindicatoren op het gebied van gezondheid zijn opgenomen in andere uitvoeringsagenda's en/of programmeringsdocumenten. Hiermee maken we een begin met het beter richten van de provinciale inzet op gezondheid. In de volgende uitvoeringsagenda's kunnen we verdere vervolgstappen zetten.

2. PILOT 'DAG VAN DE GEZONDHEID'

Kennis delen is een andere belangrijke pijler van dit beleidskader. We willen samen met onze partners meer inzicht en overzicht krijgen op het gebied van gezondheid, om zo, via een lerende aanpak, steeds beter te weten aan welke knoppen we samen kunnen draaien om drie gezonde levensjaren erbij te krijgen voor iedere Brabander, zowel bij 'Van norm naar verbetering' als 'Van zorg naar gezondheid'. Zoals gezegd, gaan we in dit beleidskader uit van het begrip 'positieve gezondheid'. Positieve gezondheid gaat over *quality of life*. Over welzijn en het bevorderen van gezondheid, gericht op

waarden als geluk en veerkracht. Dergelijke waarden kunnen voor een deel worden uitgedrukt in kwantitatieve cijfers en feiten. Cijfers uit de nog op te stellen monitor gezondheid vormen hiervoor de basis. Maar feiten en cijfers alleen leiden mogelijk tot een eenzijdig beeld. De effecten van een positieve gezondheid kunnen we voor een belangrijk deel ook in beeld brengen door op zoek te gaan naar kwalitatieve verhalen, ervaringen, meningen en goede voorbeelden. Wij stellen voor om te starten met een pilot waarbij we, ten aanzien van de verantwoording, kiezen voor een aanpak waarin

‘vertellen’ en ‘tellen’ worden gecombineerd. Gedacht wordt aan het organiseren van een ‘Dag van de gezondheid’. Op deze dag laten Provinciale Staten zich informeren over de voortgang op het thema gezondheid in Brabant. Bijvoorbeeld aan de hand van presentaties van cijfers uit de monitor gezondheid, een (groeps-)gesprek met vertegenwoordigers van belangenorganisaties, een onderzoek naar ervaren leefkwaliteit en/of een bezoek aan een project waarbij innovatieve gezondheidstechnieken worden toegepast.

Voor de ‘Dag van de gezondheid’ staat een brede opzet voor ogen. We dienen vanuit verschillende beleidsterreinen te zoeken naar voorbeelden, inspirerende projecten en initiatieven waarbinnen de provincie samenwerkt met belangrijke actoren zoals gemeenten. Jaarlijks wordt een gevarieerd programma opgesteld, waarbij Gedeputeerde Staten inzichtelijk maken met welke inspanningen de provincie (vanuit diverse rollen en bijdragen) de ambitie van drie extra gezonde jaren voor elke Brabander in 2030 wil realiseren. We kiezen binnen deze pilot voor een lerende aanpak: een aanpak waarbij we samen met Provinciale Staten het transitieproces vormgeven, monitoren en bijsturen. De Dag van de gezondheid is daarmee niet alleen een interessant monitoringsinstrument voor de provincie, maar kan ook een rol spelen in het, samen met partners, verder komen in termen van inzicht en overzicht met betrekking tot gezondheid.

3. MONITOREN VAN DE LANGE TERMIJN ONTWIKKELING VAN DE AMBITIE

Met dit beleidskader willen we uiteindelijk, samen met vele partners, realiseren dat iedere Brabander er in 2030 drie gezonde levensjaren bij heeft. De nulmeting hiervoor is uitgevoerd in 2016. Iedere vier jaar monitort het CBS, in samenwerking met de GGD's, de ervaren gezondheid op het niveau van de GGD-regio's. Naast de te ontwikkelen monitor gezondheid (zie de volgende paragraaf) benutten we deze cijfers om over langere termijn de voortgang op de ambitie te monitoren.

Over deze voorgestelde drieledige aanpak gaan we graag in gesprek met de Commissie Sturen en Verantwoorden waarna deze verder wordt uitgewerkt in de uitvoeringsagenda gezondheid.

5. ROL PROVINCIE TOT 2030

5. ROL PROVINCIE TOT 2030

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de rolbepaling van de provincie op het gebied van gezondheid. Daarna beschrijven we hoe zij concreet invulling wil geven aan het doel 'Van norm naar verbetering'. Vervolgens lichten we toe wat de provinciale programma's op dit moment al bijdragen aan gezondheid en wat ze nog meer zouden kunnen bijdragen, door gezondheid mee te koppelen. Tenslotte beschrijven we hoe de provincie concreet invulling wil geven aan het doel 'Van zorg naar gezondheid'.

5.1 Rolbepaling

Om te bepalen welke rol de provincie neemt om haar ambities op het terrein van gezondheid te kunnen realiseren, moet eerst duidelijk zijn welke rollen ze kent. In onze Omgevingsvisie onderscheiden we drie rollen voor de provincie:

- 1. RICHTING GEVEN:** visievorming ter bevordering van bovengemeentelijke afstemming, regie op bovengemeentelijke ontwikkelingen en, waar wij een specifieke verantwoordelijkheid hebben, het benoemen van randvoorwaarden.
- 2. BEWEGING STIMULEREN:** door kennisontwikkeling en onderzoek, overzicht creëren bij nieuwe ontwikkelingen, verbindingen leggen, onderzoek entameren, signalen bundelen om schaal te maken, ervaringen van elders inbrengen en kennis verspreiden.
- 3. ONTWIKKELINGEN MOGELIJK MAKEN:** programma's opstellen met daaraan middelen gekoppeld, uitvoeren of laten uitvoeren van projecten, investeren, aangaan van investeringsprojecten of leningen verstrekken, wettelijke taken uitvoeren en planologisch ingrepen.
- 4. GEEN ROL:** hier heeft de provincie geen rol.

Om te komen tot de juiste rollenkeuzes in relatie tot 'Van norm naar continue verbetering' en 'Van zorg naar gezondheid', baseren wij ons op het *Health Field Concept* van Lalonde (1974). Het model van Lalonde is een veelgebruikt model in het denken over gezondheid. Ook het PON & Telos en BrabantAdvies baseren hun onderzoeken en adviezen op dit model.

Het model van Lalonde onderscheidt vier factoren (gezondheidsdeterminanten) die van invloed zijn op de gezondheid:

1. Omgeving (fysiek en sociaal); samenstelling van woon-, werk-, en schoolomgeving en voorzieningen & organisatie van sociale verbanden
2. Leefstijl; gedragingen gerelateerd aan gezondheid
3. Voorzieningen gezondheidszorg; kwaliteit, organisatie en toegankelijkheid
4. Biologische factoren; genen

Geïnspireerd door het *Health Field Concept*, onderscheiden we vier invloedsfactoren waarop we ons kunnen richten om de gezondheid van Brabanders te verbeteren:

1. Gezonde leefomgeving
2. Gedrag
3. Gezonde voorzieningen
4. Genen

Bij 'Van norm naar continue verbetering' zal de provincie, soms 'richting geven', soms 'beweging stimuleren', soms 'ontwikkeling mogelijk maken' of géén rol spelen. De rolname zal als volgt variëren:

- 1. GEZONDE LEEFOMGEVING:** Hier kiest de provincie voor de rollen 'richting geven', 'beweging stimuleren' en 'ontwikkeling mogelijk maken'. Voorbeelden van provinciale doelen zijn hier schone lucht, voldoende en schoon water, gezond en duurzaam Brabant en natuurontwikkeling.

2. GEDRAG: Hier gaat de provincie, alleen als het gaat om verkeersveiligheid en (uniek) sporten, voor de rollen *'richting geven'* en *'beweging stimuleren'*. Bij uniek sporten willen we dat bereiken door belemmeringen weg te nemen. Zo proberen we bij evenementen met het BrabantSport Fonds mensen sportief en sociaal te activeren via side-events. En via innovatie in sport en bewegen trachten we mensen te verleiden om (meer) te bewegen.

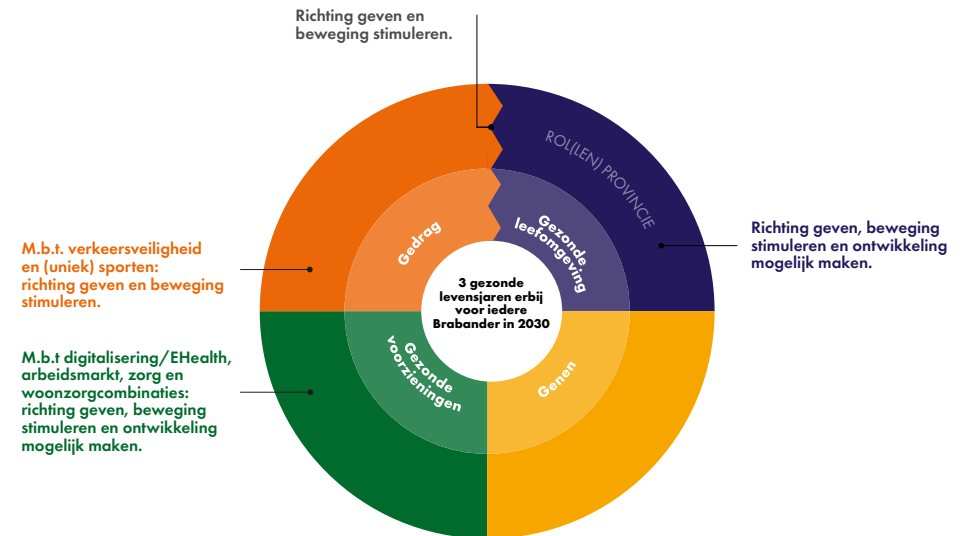
3. SNIJVLAK VAN GEDRAG EN GEZONDE LEEFOMGEVING: Ook hier liggen de rollen van de provincie in *'richting geven'* en *'beweging stimuleren'*. Voorbeelden van provinciale doelen zijn hier landbouw, natuur en gezond voedsel en gedrag stimuleren. Ook het RIVM ziet het als de rol van de provincie om gezond gedrag gemakkelijk te maken. Denk aan het stimuleren van lopen of fietsen, zoals in de vorm van fietssnelwegen ten behoeve van het woon-werkverkeer.

4. GEZONDE VOORZIENINGEN: Hier kiest de provincie - alleen als het gaat om digitalisering/ EHealth, innovatie, arbeidsmarkt zorg en woon-zorgcombinaties - voor de rollen *'richting geven'*, *'ontwikkeling mogelijk maken'* en *'beweging stimuleren'*. Voorbeelden van provinciale doelen zijn hier functiescheiding en -menging, *lifescience & health*, *sports & technology* en langer gezond thuis wonen.

5. GENEN: Hier heeft de provincie geen rol.

Bij 'Van zorg naar gezondheid' pakt de provincie een verbindende rol over (de grenzen van) de vier G's heen. We zien hierbij vooral op het snijvlak van Gedrag en Gezonde leefomgeving witte vlekken en kansen voor doorbraken. Bij 'Van zorg naar gezondheid' kiest de provincie voor de rollen *'beweging stimuleren'* en *'ontwikkeling mogelijk maken'*.

Nu we hebben beschreven voor welke rolname de provincie kiest, leest u in 5.2 hoe de provincie concreet invulling geeft aan 'Van norm naar continue verbetering', en in paragraaf 5.3. hoe ze dat doet in relatie tot 'Van zorg naar gezondheid'.

5.2. Invulling 'Van norm naar continue verbetering'

Bij de integrale aanpak die we voorstaan, wordt op drie manieren concreet invulling aan de verbeterfilosofie:

1. Statenbesluiten mogen niet leiden tot negatieve gezondheidseffecten. Door continu bij te dragen aan verbetering in plaats van hardere/strengere normen te hanteren, behouden we ontwikkelruimte. Maar voor deze ontwikkelruimte geldt dus dat Statenbesluiten niet mogen leiden tot negatieve gezondheidseffecten.
2. Daarnaast worden door de begrotingsprogramma's meekoppelkansen voor gezondheid gezocht en concreet ingevuld. Hiertoe is bij de begrotingsprogramma's geïnventariseerd wat ze nu al bijdragen aan gezondheid en wat ze nog méér zouden kunnen bijdragen. De resultaten van deze inventarisatie beschrijven we in 5.1.1. en zijn als een basis te beschouwen voor de uitvoeringsagenda 2022-2023. Bij de ontwikkeling van de uitvoeringsagenda wordt deze basis verder uitgewerkt.

De provincie ziet in ieder geval meekoppelkansen door in de leefomgeving niet alleen in te zetten op bescherming van gezondheid, maar ook op bevordering van gezondheid. Hier, op het grensvlak tussen gezonde leefomgeving en gedrag, zien wij een witte vlek en verwachten we veel gezondheidswinst te kunnen boeken. Dit geeft ook de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur aan²¹. Denk hierbij aan het stimuleren van beweging via netwerken van fiets- en wandelpaden, groene verbindingen naar buiten de stad en het creëren van een aantrekkelijke openbare ruimte die ontmoetingen stimuleert.

3. Uit de voor dit beleidskader uitgevoerde quick scan van het PON & Telos (zie hoofdstuk 3) komen vier opgaven voor Brabant naar voren. Bij twee daarvan heeft de provincie, gezien haar kerntaken, een duidelijke rol. Dit zijn luchtkwaliteit en gezonde verstedelijking. Op deze opgaven zal tot 2030 vanuit de provincie extra accent komen. De invulling van deze accenten wordt uitgewerkt in de uitvoeringsagenda. Met betrekking tot luchtkwaliteit ontwikkelen wij, met onze aanpak gekoppeld aan het afgesloten Schone Lucht Akkoord, in ieder geval een verbeteraanpak waarmee we bijdragen aan 50% landelijke gezondheidswinst door verbetering van de luchtkwaliteit aan de bron. Met betrekking tot gezonde verstedelijking zien we dat deze problematiek zich ruimtelijk clustert in een aantal specifieke gebieden, ieder met zijn eigen problematiek, opgaven en uitdagingen voor de toekomst, door het PON & Telos *hot spots* genoemd. Er wordt verkend of het gezondheidsveld behoefte heeft aan deze benadering van gezondheid in Brabant. Daarnaast wordt in opdracht van 'De Gezonde Brabander' onderzoek gedaan naar gezonde verstedelijking. Dit alles zullen we meenemen in de uitwerking van dit accent naar de uitvoeringsagenda.

Hiervoor hebben we beschreven hoe de provincie concreet invulling wil geven aan het doel 'Van norm naar verbetering'. In de volgende paragraaf leest u wat de huidige bijdrage is van de provincie aan gezondheid en wat ze nog meer zou kunnen bijdragen in de vorm van meekoppelkansen.

5.2.1. Huidige bijdrage en meekoppelkansen per programma

In deze paragraaf beschrijven we per begrotingsprogramma²² wat de provincie op dit moment al bijdraagt aan de gezondheid van de Brabander en de meekoppelkansen die de programma's zien om nog meer bij te dragen, door een combinatie van 'richting geven', 'beweging stimuleren' en 'ontwikkeling mogelijk maken'. Zoals gezegd is deze inventarisatie een basis voor de uitvoeringsagenda.

²¹ 'De stad als gezonde habitat. Gezondheidswinst door omgevingsbeleid' (2018)

²² Basisinfrastructuur mobiliteit en Mobiliteitsontwikkeling hebben we als één begrotingsprogramma beschouwd

PROGRAMMA 1: BESTUUR EN VEILIGHEID

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Vanuit het programma bestuur en veiligheid worden kaders opgesteld voor het (nieuwe) provinciale participatiebeleid. Inclusiviteit (iedereen moet mee kunnen doen) en toegankelijkheid (zo min mogelijk drempels om te participeren) zijn daarin belangrijke uitgangspunten. Verder ziet dit programma toe op beleidsontwikkeling en - uitvoering t.a.v. het onderdeel 'veilig en weerbaar Brabant'. Zo dragen het tijdig verwijderen en waar mogelijk voorkomen van drugsafvaldumpingen in bodem en (riool)water, bij aan verbetering van de leefomgeving. Vanuit het programma OBM ontwikkelen we, specifiek vanuit het team strategie & kennis, de mogelijkheid tot

kennisontwikkeling. Dat team draagt bij aan onderlinge afstemming, verbinding en borging van het thema gezondheid en de bijbehorende ambitie in concern brede trajecten. Daarnaast adviseert het team bij het politiek-bestuurlijk besluitvormingsproces. In dit verband is Stérik Brabant vermeldenswaardig. Dit on- en offlineplatform van maatschappelijke initiatieven, sociaal ondernemers en publieke organisaties in Brabant werkt aan een sterk en zelfredzaam, sociaal en inclusief Brabant. Dit initiatief ondersteunt gezondheid door preventie en zorg en organiseert aandacht voor gezondheid via leren in en van initiatieven en netwerken. Ook worden concrete initiatieven vanuit Stérik Brabant zelf versterkt.

Meekoppelkansen:

De meekoppelkansen zijn op dit moment nog niet duidelijk. In de uitvoeringsagenda gaan we hier verder op in.

PROGRAMMA 2: RUIMTE EN WONEN

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Vanuit de Brabantse Omgevingsvisie zet dit programma zich in voor een veilige en gezonde leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit voor iedere Brabander. Vanuit de Summit Gezonde en duurzame leefomgeving BrabantStad, met onder meer prioriteitsgebied 'Het volgende landschap', wordt bijgedragen aan gezondheid. Binnen de Summit willen we een Brabant waar het goed en gezond leven en werken is en blijft. Sleutelwoorden zijn schone lucht, voldoende groen, energieneutraal, bereikbaar, sociale cohesie en toekomstbestendig. Specifiek voor 'Het volgende landschap' geldt dat dit een onderscheidend, wervend en verbindend landschap is op de overgang tussen stad en land in het Brabantse bekenlandschap en die de

B5-steden met elkaar verbindt. Grote transitieopgaven op het gebied van klimaat, energie en landbouw, plus de opgaven voor natuur, recreatie, cultuurhistorie, wonen en werken, vragen om een herontwerp van het landschap in de stedelijke gebieden en in de overgangszones tussen stad en land. Versterking van de groenblauwe en recreatieve kwaliteiten in de groene scheggen en de overgangen van stad en land nodigt uit tot sportief of recreatief bewegen dichtbij huis, zoals wandelen en fietsen en veel meer. Verder is dit programma bezig met veel nieuwe initiatieven die het welzijn dienen, zoals viergeneratie-, groen- en klein- wonen. Ook de keuze van verantwoorde bouwmaterialen kan gezondheid bevorderen.

Meekoppelkansen:

Dit programma kan meer bijdragen aan gezondheid door de groenblauwe kwaliteiten te versterken tot in de haarvaten van het hele stedelijke gebied. De groene scheggen en overgangen van stad en land zijn belangrijk. Maar sterk versteende gebieden tussen die scheggen vormen nog steeds een (psychologische) barrière tussen stad en groen en veroorzaken hittestress op warme dagen. Ook zou de openbare ruimte beter in moeten zijn ingericht voor fietsers en voetgangers/wandelaars. Met minder autoverkeer en een schonere lucht en minder verkeerslawaai. Er ligt een enorme kans voor een gezondere leefomgeving in en rond de steden als klimaatadaptatie, water, natuur en mobiliteit de handen ineenslaan bij verstedelijking. Maar ook bij de inrichting en het beheer van de bestaande stad. De provincie kan hierin met de steden meedenken en hen inspireren en ondersteunen met kennis. Ook ligt er voor de steden een kans om de sociale cohesie te versterken door burgers te ondersteunen die een rol willen nemen in de inrichting en het beheer van groen. Deze kansen worden in de uitvoeringsagenda verder uitgewerkt en geconcretiseerd.

PROGRAMMA 3: WATER EN BODEM

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Dit programma werkt vanuit vijf pijlers: 1. Schoon water, 2. Voldoende water (niet teveel, niet te weinig), 3. Veilig water (beschermd tegen overstromingen), 4. Vitale bodem en 5. Klimaatadaptatie. Deze vijf pijlers hebben allemaal invloed op een gezonde leefomgeving en dus op de gezondheid. Het nieuwe programma Water en Bodem 2022-2027/ RWP bevat een aanpak voor diverse aspecten met directe invloed op de gezondheid. Verbetering van waterkwaliteit van beken

en rivieren bijvoorbeeld, tegengaan van hittestress in stedelijk gebied, goed en voldoende drinkwater en de zorg voor voldoende en schoon zwemwater. Een indirecte invloed op gezondheid hebben het tegengaan van verdroging en daarmee natuurherstel, het bijdragen aan groenblauwe verbindingen tussen stad en landelijk gebied, het creëren van aantrekkelijke openbare ruimte door ontwerpqualität in te zetten en het tegengaan van stedelijke verhitting.

Meekoppelkansen:

Water en bodem en gezondheid hangen sterk met elkaar samen. Immers, de luchtkwaliteit wordt slechter door verhitting. En een slechte waterkwaliteit kan leiden tot infectieziekten. Zo kennen verdroging en verhitting ook negatieve effecten in de vorm van overlast door insecten en muggen. Deze negatieve effecten willen we beperken. Bijvoorbeeld door water te laten stromen of te zorgen voor groen op de waterkant waar natuurlijke vijanden van insecten en muggen gedijen.

PROGRAMMA 4: NATUUR EN MILIEU

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Milieu en natuur hebben een duidelijke relatie met gezondheid. Ongunstige milieumomstandigheden zijn verantwoordelijk voor 4,0% van de totale ziektelast. Natuur in de omgeving zorgt juist voor een positief gezondheidseffect. Het provinciale milieubeleid levert een bijdrage aan de gezondheid van inwoners door milieuverontreiniging te beperken of te voorkomen. Het draagt ook bij aan veiligheid, door de omgeving zo in te richten dat mensen zo min mogelijk risico lopen met gevaarlijke stoffen in aanraking te komen. Onder het motto 'Groene groei' streven we naar duurzaamheid en hergebruik van grondstoffen. Verder werken we onder meer aan een duurzame en gezonde leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en gezond en duurzaam verplaatsen. Voor natuur is de verankering van natuur en landschap in de samenleving een belangrijke pijler. Door het betrekken van burgers bij hun directe leefomgeving ontstaat meer sociale cohesie en wordt de directe omgeving daadwerkelijk groener. Beide aspecten hebben een positief effect op de gezondheid. Door bijvoorbeeld te investeren in groene schoolpleinen (schoolpleinen van de toekomst) leveren we ook fysiek een bijdrage aan de groene

leefomgeving. Tegelijk leren kinderen daardoor van alles over biodiversiteit, klimaatadaptatie en gezonde/ duurzame voeding. Het project 'Toegankelijke natuur', voor mensen met een beperking, is ook een goed voorbeeld van wat binnen dit programma gebeurt met effect op gezondheid.

Vanuit Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) wordt ingezet op een gezonde leefomgeving (water, bodem & natuur) via de uitvoering van de VTH-taken. De casemanager heeft een belangrijke rol om gezondheid mee te nemen in het toetsen en beoordelen van aanvragen of meldingen van initiatiefnemers. Hierbij wordt ook rekening gehouden met BBT (toepassing van Beste Beschikbare Technieken om emissies te beperken) en de minimalisatieverplichting die geldt voor zeer zorgwekkende stoffen. Verder houdt VTH risicogericht toezicht en draagt ze bij aan handhaving van regels en eventuele sanctionering. Ook wordt het initiatief genomen om meer grip te krijgen op de milieueffecten als dit VTH en/of de kennis van de omgevingsdiensten raakt.

Meekoppelkansen:

We kunnen nog beter verbinding zoeken met andere programma's en initiatieven, met name op het gebied van landbouw en economie/ Zowel binnen als buiten de provincie, bijvoorbeeld door samen met landbouw en mobiliteit lokale voedselvoorziening (met de fiets halen) te stimuleren. We kunnen werken aan een duurzame en gezonde leefomgeving die uitnodigt tot bewegen, gezond en duurzaam verplaatsen. Verder kunnen we de wederkerigheid ontwikkelen tussen de ambitie van gezondheid en natuurgebieden (o.a. het Van Gogh Nationaal Park i.o.) en het uitbouwen daarvan samen met partners als IVN, Nature for Health, ZET, KunstLOC, VisitBrabant, SterkBrabant, Prisma en Amaranth. In de nieuwe beleidskaders voor natuur en milieu zal ook aandacht uitgaan naar de waarde van milieu en natuur voor de Brabanders en hoe die bijdragen aan hun gezondheid. Daarnaast zal er meer worden gefocust op gezondheidsbevordering en ziektepreventie (gezonde omgeving, minder stress), minder medicijngebruik, het "vergroenen" van bedrijventerreinen en het meenemen van gezondheidsaspecten in de gebiedsgerichte aanpak groenblauw.

PROGRAMMA 5: ECONOMIE, KENNIS EN TALENTONTWIKKELING

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Voor economie en talentontwikkeling is brede welvaart als hoogste doel genomen. Leefbaarheid is een belangrijk aspect daarvan.

Daarnaast worden vanuit dit programma verschillende lijnen ingezet om leefbaarheid te versterken. We streven daarbij naar borging van bestaande en toekomstige werkgelegenheid.

Gezond zijn en gezond blijven is vanuit economisch oogpunt belangrijk. De huidige coronapandemie laat dat duidelijk zien. De maatschappij beweegt zich van zorg naar gezondheid en daarbij is preventie een belangrijk thema. De economie speelt daarop in, ondersteund door nieuwe technologie zoals *Big data*, *artificial intelligence*, biomaterialen, sensoren, *vision*, enzovoort.

Vanuit het economische beleid steunen we via het Therapie Op Maat-instituut diverse krachtige en kansrijke Brabantse initiatieven op het gebied van *personalised medicine*. We versterken het Brabantse zorgecosysteem op het gebied van innovatie en startups in health via het Care Innovation Center (CIC), Mindlabs en Slimmer leven. We versterken het landelijke REGMEDxb initiatief, gericht op regeneratieve medicijnen en behandelingen, steunen het REGMEDxb groeifondsvoorstel rondom biomaterialen en richten een Smart Biomaterialen Consortium op samen met bedrijven, de BOM en de TU/e. We steunen de ontwikkelingen van onder meer het Pivot Park in Oss

gericht op nieuwe medicijnontwikkeling en hebben de afgelopen jaren diverse Interreg Grensregio projecten ondersteund, die zich focussen op de ontwikkeling van zorginnovaties. We steunen en bouwen met onder andere Europese financiering (REACT/EU) een consortium, gericht op versnelde invoering van dataficering en digitalisering in de zorg rondom PGO en digitale zorgpaden. Samen met de grote gemeenten in Brabant ontwikkelen we een Brabant brede data infrastructuur voor zorg en maatschappelijke dienstverlening via de Brabantring. Verder versterken we samen met de BOM en Brainport, de Medtech sector die de komende jaren zal groeien door de toenemende behoefte aan gezondheid, preventie en zorg. En we bouwen aan consortia om gebruik te kunnen maken van Europese en nationale financieringsmogelijkheden.

Werk en passende werkgelegenheid dragen bij aan zingeving en de legitimatie van wie wij zijn. Ze stellen ons in staat om eigen keuzes te maken. De arbeidsmarkt is daarom een belangrijk thema bij zorg en gezondheid. Er is al jaren een tekort aan gekwalificeerd personeel en bestaande medewerkers moeten worden bijgeschoold om de technologische mogelijkheden bij te houden. We zetten daarom blijvend in op een leven lang leren en omscholing vanuit verdwijnende beroepen. Samen met de arbeidsmarktregio's maken we werk van deze thema's. Daarnaast streven we naar inzet van nieuwe technologie en preventie om de

behoefte aan personeel te verminderen.

Een gezonde circulaire economie vormt de basis voor een duurzame samenleving. Een prettige en gezonde leefomgeving maakt daar deel van uit. Een circulaire samenleving draagt bij aan het voorkomen van de opwarming van de aarde wat mondiaal effect heeft op de gezondheid van mens en dier. Toepassing van biogebaseerde grondstoffen maakt producten en materialen, in veel gevallen minder schadelijk voor de gezondheid. Daarnaast heeft het verminderen van microplastics een positieve bijdrage op de gezondheid van mens en dier. Circulaire landbouw (kringlooplandbouw) leidt tot minder gebruik van pesticiden en gezondere voedselproducten. Circulariteit in productiemethodes en -ketens leidt tot minder belastende processen. Er kan op die manier zeer efficiënt met minimale hoeveelheden afval snel en nauwkeurig worden gebouwd en geproduceerd. Met werknemers die onder goede omstandigheden langer en gezond productief kunnen zijn, met minder uitval.

Meekoppelkansen:

We kunnen innovatie en sport verder ontwikkelen, samen met het programma Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed. Bovendien kunnen we gezondheid(sbevordering) meenemen in de innovatiecoalities, de data-economie, preventie en de coronaherstelaanpak. Deze kansen en mogelijkheden worden in de uitvoeringsagenda verder uitgewerkt.

PROGRAMMA 6: ENERGIE

Huidige bijdrage aan gezondheid:

We staan aan de vooravond van een fundamentele verandering. Eindige fossiele brandstoffen worden in de periode tot 2050 vervangen door schonere, duurzame alternatieven en we reduceren de CO₂ uitstoot met 50% in 2030 en 90% in 2050 (t.o.v. 1990). Zo verbeteren we de luchtkwaliteit en ontstaat meer ruimte voor nieuwe (economische) ontwikkeling. Via onze aanpak

voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving, draagt de energietransitie bij aan de gezondheid van Brabanders. In een goed geïsoleerd en geventileerd gebouw is het gezonder en comfortabeler wonen en verblijven. Daarnaast draagt de algehele inzet op vermindering van het gebruik van fossiele brandstoffen bij aan een betere luchtkwaliteit en dus aan een gezondere binnen- en buitenlucht.

Meekoppelkansen:

We streven ernaar om slim en integraal te combineren en energiedoelen zoveel mogelijk te realiseren in samenhang met andere maatschappelijke opgaven. Zo bereiken we niet alleen resultaat op het gebied van energie, maar ook op het gebied van bijvoorbeeld leefbaarheid, gezondheid, omgevingskwaliteit en een circulaire en concurrerende economie. Niet elk project of iedere locatie leent zich voor een succesvolle koppeling. Maar daar waar het kan, moeten we het niet nalaten. Integendeel; we zullen die koppeling voortdurend opzoeken en stimuleren.

PROGRAMMA 7: LANDBOUW EN VOEDSEL

Huidige bijdrage aan gezondheid:

In het beleidskader Landbouw en Voedsel is het streven koploper te zijn in het leveren van een positieve bijdrage aan onze gezondheid, de leefomgeving, het klimaat, de biodiversiteit, het verdienvermogen van de landbouw- en voedselsector en de brede welvaart van de Brabander: een landbouw -en voedselketen die ecologisch ,economisch en maatschappelijk in evenwicht is.

Vanuit dit programma wordt stevig ingezet op (een) schonere lucht, water en bodem; een belangrijke basis voor een gezonde leefomgeving en het terugdringen van het risico op blootstelling aan zoönose via een 'One Health' aanpak.

In de voorwaarden die we stellen in onze interim omgevingsverordening, zetten we in op het terugdringen van emissies gericht op het verder verbeteren van de leefomgeving. We stimuleren bovendien de ontwikkeling van innovatieve brongerichte stalsystemen die substantieel emissies verminderen. We initiëren en faciliteren onderzoek gericht op onder meer luchtkwaliteit in relatie tot de veehouderij en gezondheid (zoönose).

Landbouw is de schakel tussen stad en platteland en levert een belangrijke bijdrage aan vormen van lokale zorg, lokale energietransitie en recreatiemogelijkheden.

Daarnaast werken we aan de beschikbaarheid van gezond voedsel dichtbij en het belang en de waardering van gezond voedsel uit Brabant. Bijvoorbeeld door meer afzet in korte ketens en betere verdienmogelijkheden. En ook door meer ruimte te creëren voor ondernemers die willen investeren in verduurzaming.

We maken ons ook sterk voor meer begrip tussen boeren en burgers. Daarmee vermindert mogelijk de stress bij agrariërs door druk en dreiging vanuit de maatschappij. De burger krijgt meer inzicht in daadwerkelijke gezondheidsrisico's en waardering voor hoe, waar en door wie voedsel wordt geproduceerd. En wederzijds begrip voorkomt ook ondermijning.

Meekoppelkansen:

Door blijvend in te zetten op verduurzaming van de voedselproductie in de keten leveren we een bijdrage aan gezondheidsdoelstellingen, o.a. door het creëren van randvoorwaarden voor kringlooplandbouw en natuur- of landschapsinclusieve landbouw. Deze vormen van landbouw hebben, evenals biologische landbouw een positieve impact op de omgeving en de boer-burger relatie. Daarnaast maakt het stimuleren van precisielandbouw het mogelijk t om met minder water en gewasbescherming de bodem optimaal te benutten. En dankzij het gebruik van minder zware machines gaan we verdichting van de bodem tegen. D.m.v. digitale monitoring kan verder het dierenwelzijn worden gevolgd en, zo nodig, verder worden bevorderd. Daarnaast zoeken we de verbinding met andere programma's op het snijvlak van milieu, dierenwelzijn en infectieziekten (vrije uitloop, gesloten houderijsystemen, ruime weidegang).

Het beheer van het landschap door boeren biedt meekoppelkansen voor nieuwe groenblauwe diensten zoals waterberging, CO₂-opslag, biodiversiteit (kruidenrijk grasland, akkerranden) en multifunctionele activiteiten, zoals voedselverwerking (kaas, bier etc.), retail (huisverkoop, korte keten), energie en zorgdiensten die bijdragen aan de gezondheid van de Brabander. Ook het stimuleren van een gevarieerd en gebalanceerd eetpatroon (meer evenwicht tussen plantaardig en dierlijk) kan bijdragen aan de gezondheid van de Brabander. De waardering en beloning voor groen en gezond kan hierdoor bovendien toenemen.

We zien verder een belangrijke meekoppelkans in de gebiedsgerichte aanpak waar we regie voeren op een integrale maatwerkaanpak, waarbij per gebied voor aspecten als landbouw, natuur, landschap, water en stikstof, met grondeigenaren en lokale vertegenwoordigers op gebiedsniveau de prioriteiten worden bepaald en in samenhang worden uitgevoerd.

Ook het zorgvuldige gebruik van water ,energie en circulariteit in de voedselverwerking draagt direct dan wel indirect bij aan onze gezondheidsdoelstellingen. De voedselverwerkende sector kan bovendien een belangrijke rol spelen in de transitie van de landbouw.

PROGRAMMA 8: BASISINFRASTRUCTUUR, MOBILITEIT EN MOBILITEITSONTWIKKELING

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Werden mobiliteit en bereikbaarheid oorspronkelijk gezien als het zo effectief mogelijk zoveel mogelijk mensen van A naar B te zien te krijgen, tegenwoordig beschouwen we mobiliteit in bredere zin. We richten ons nu veel meer op toegankelijkheid, duurzaamheid en maatwerkoplossingen. Door mensen te stimuleren anders te reizen, draagt dit programma bij aan gezondheid. Niet alleen doordat mensen dan meer bewegen, maar ook doordat de CO₂-uitstoot vermindert. Denk aan een stevig integraal beleid dat fietsgebruik bevordert door innovatie, werkgeversaanpak en de aanleg van (snel)fietsroutes. Beter voor de gezondheid én beter voor het milieu.

In onze uitvoeringsagenda ten aanzien van provinciale wegen (KOPI) hebben we extra ingezet op het terugdringen van geluidsoverlast, het bevorderen van ruimtelijke kwaliteit en op duurzaamheid. De provincie Noord-Brabant is door Bouwend Nederland de laatste twee jaar uitgeroepen tot de meest duurzame opdrachtgever van Nederland. Dat leidt tot maatregelen die de gezondheid in Brabant bevorderen. Vanuit de uitvoeringsagenda zetten we ook in op verbetering van de verkeersveiligheid. Dit doen we samen met onze partners in Brabant, zowel vanuit infra, gedrag en handhaving. Bewustwording van alle Brabanders is daarbij een belangrijk onderdeel van onze aanpak.

Meekoppelkansen:

Meekoppelkansen zien we op het gebied van provinciale wegen. Via omleidingen kunnen we de leefbaarheid in kernen verbeteren en er zijn maatregelen mogelijk in de kommen om de overlast van het gemotoriseerd verkeer te beperken. Daarbij kunnen we vanuit onze rol als wegbeheerder extra ambities op het gebied van gezondheid toevoegen.

PROGRAMMA 9: CULTUUR, SPORT EN ERFGOED

Huidige bijdrage aan gezondheid:

Brabant wil een levendige en aantrekkelijke provincie zijn. Een provincie waar het goed wonen, werken en recreëren is. Daarom bundelen we de kracht van vrijetijdseconomie, cultuur, sport en erfgoed, waarmee we een bijdrage leveren aan het welzijn én, op onderdelen, de gezondheid van Brabanders. Het programma verleidt en stimuleert mensen (meer) te sporten en te bewegen. Dit gebeurt vanuit de insteek van positieve gezondheid: fysieke gezondheid én mentale gezondheid (gevoel van verbondenheid, lekker in je vel, jezelf kunnen ontplooiën, ontspanning enzovoort) Het programma versterkt de leefbaarheid, inclusief gezondheid, door een aanbod van sport, cultuur en recreatie, beleefbaarheid van (alledaags of recreatie)landschap, cultuurparticipatie (bijdrage aan sociale cohesie), leefbaarheid en participatie (amateurkunsten en lokale projecten). Identiteit, zingeving en rust zijn immers belangrijk voor de mentale gezondheid.

Daarnaast versterken we het sportaanbod in de vorm van evenementen (side events), routestructuren (wandelen en fietsen), bereikbaarheid en (beweeg) activiteiten bij grote sportevenementen. Dit gebeurt via het BrabantSport Fonds. Ook zetten we in op uniek sporten door belemmeringen weg te nemen voor mensen met een fysieke of verstandelijke beperking. Team BrabantSport laat verder zien dat sport en bewegen leuk en belangrijk zijn. Bovendien ondersteunen we sport- en beweeginnovaties voor beter, meer of met meer plezier sporten en bewegen. Innovaties hebben niet alleen vanuit het oogpunt van gezondheid onze aandacht, maar ook vanuit sociale cohesie en economie. Tot slot noemen we hier de sportevenementen vanuit dit programma worden geactiveerd. Met speciale aandacht voor inactieve kinderen, eenzame ouderen en mensen met een beperking. Daarvoor worden onder meer bekende Brabantse sporters ingezet.

Meekoppelkansen:

Dit programma kan meer bijdragen aan gezondheid, als we erin slagen de omgeving aantrekkelijker maken om te bewegen. Wellicht ook door te verkennen wat de betekenis van kunst als middel in de zorg zou kunnen zijn. Door te onderzoeken of we een rol kunnen vervullen in het ruimtelijk domein door het belang van (groene) ruimte voor bewegen en recreëren in de directe woonomgeving/openbare ruimte te benadrukken. En ook door te verkennen of en hoe we beter kennis zouden kunnen delen richting kleinere en middelgrote gemeenten als het gaat om het belang van bewegen in de openbare ruimte. Dit werken we verder uit in de uitvoeringsagenda.

In voorgaande is de invulling beschreven van de provinciale rol bij 'Van norm naar continue verbetering'. In de volgende paragraaf beschrijven we hoe de provincie haar rol invult bij 'Van zorg naar gezondheid'.

5.3. Invulling 'Van zorg naar gezondheid'

De geconsulteerde onderzoeken en partijen brengen duidelijk naar voren dat, in het licht van de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij, een transitie van zorg naar gezondheid nodig is. Er is namelijk veel meer gezondheidswinst te behalen aan de voorkant van het zorgstelsel, door meer inzet op preventie, dan aan de achterkant.

Daarnaast wordt naar voren gebracht dat een aantal randvoorwaarden hiervoor nog niet is gevuld. Zo zijn er al veel initiatieven die werken aan deze transitie. Denk aan de eerder beschreven GROZZerdammen, MooiMaasvallei en het Kavelmodel. Veel van deze initiatieven hebben echter nog weinig weet van elkaar, laat staan dat ze van elkaar leren. Dit belemmert de transitie. De provincie wil de bedoelde transitie ondersteunen door de initiatieven die er al zijn (of nog gaan komen) en de transitie dichterbij kunnen brengen, met elkaar verbinden en van elkaar laten leren. Dat wil de provincie bijvoorbeeld doen door bijeenkomsten te organiseren en in de vorm van communicatie over initiatieven.

Daarnaast willen we de transitie ondersteunen door lokale initiatieven aan nationale en bovennationale initiatieven te koppelen. Als midden bestuur kunnen we immers makkelijk schakelen tussen de verschillende schaalniveaus. De provincie kan bovendien helpen om (boven-)nationale initiatieven en budgetten naar Brabant te halen. Zo kunnen bestaande initiatieven worden versterkt of extra stappen worden gezet.

Verder zetten we in op meer samenwerking tussen partijen door o.a. voort te bouwen op de 'Gezonde Brabander' (voorheen de Brabantse Health Deal). Ook ten aanzien van het, op deze dienstbare wijze, stimuleren van beweging wordt op de eerste plaats naar de provincie gekeken.

Daarnaast vraagt het veld de provincie op andere manieren beweging te stimuleren. En wel door aan allerlei relevante "tafels" aan te schuiven, het belang van de transitie daar duidelijk neer te zetten en partijen, zoals gemeenten, te stimuleren stappen in die richting te zetten. De provincie wil ook deze randvoorwaarden helpen realiseren. Daarbij zet de provincie, wanneer dat nodig is voor de transitie, ook in op het doorbreken van barrières. Denk aan financiële barrières die partijen weerhouden om aan preventie te doen. De geconsulteerde partijen hebben de provincie hierom gevraagd.

Bovendien geven partijen aan dat er op dit moment weliswaar veel onderzoek wordt gedaan naar gezondheid, maar dat deze allemaal een beperkt beeld geven. Ook dat belemmert de transitie. In het kader van *'beweging stimuleren'*, ontwikkelt en verspreidt de provincie daarom deze kennis in de vorm van de monitor gezondheid (meer daarover in hoofdstuk 6). Bovendien stellen we partijen zo in staat om de effecten van hun inspanningen gezamenlijk te monitoren.

Deze rol van de provincie brengt niet alleen personele kosten met zich mee, maar ook materiele. Want soms is financiële participatie door de provincie nodig om als gelijkwaardige partner aan tafel te kunnen zitten en mee te doen. De rol van de provincie bij *'Van norm naar continue verbetering'* is daarom niet alleen *'beweging stimuleren'* maar ook *'ontwikkelingen mogelijk maken'*. Wij willen hiertoe een verkenning van (koppeling van) revolverende opties via de immunisatieportefeuille. Overigens zal 't hierbij altijd gaan om (versterking van) *bestaande* ontwikkelingen.

6. PERSPECTIEF VOOR DE UITVOERING

6. PERSPECTIEF VOOR DE UITVOERING

In dit hoofdstuk leest u hoe de provincie praktisch aan de slag gaat met dit beleidskader en welke middelen en organisatie we daarbij gaan inzetten.

6.1. Uitvoeringsagenda 2022-2023

In de uitvoeringsagenda 2022-2023 beschrijven we welke concrete acties de provincie in deze periode verbindt aan de beschreven verbeterfilosofie en transitie van zorg naar gezondheid. In grote lijnen doen we dit door te verbinden, versterken en kennis delen:

- 1. VERBINDEN.** We regisseren of 'overkoepelen' niet, en we nemen initiatieven niet over. In plaats daarvan verbinden we. Zowel, intern als extern. En dat doen we door partijen, ontwikkelingen en onze eigen programma's te verbinden. Hierbij dragen we de ambitie van drie gezonde jaren uit en introduceren en activeren we gezondheid als verbindend thema. Een inzet die past bij onze positie als midden bestuur!
- 2. VERSTERKEN.** De ambitie van drie gezonde jaren erbij in 2030 is hoog. Daarom zullen we het bestaande versterken en weerbaarder maken. Dat doen we door na te gaan wat het bestaande nodig heeft om extra gezonde levensjaren voor de Brabander te realiseren. En door meekoppelkansen te benutten.
- 3. KENNIS DELEN.** Er is behoefte aan inzicht, overzicht en aan brede monitoring. Dat doen we niet alleen door data te verzamelen en verspreiden, maar ook door in samenwerkingen praktische inzichten en kennis over de integrale benadering van gezondheid te delen. Zo werken we aan de brede aanpak die nodig is om extra gezonde levensjaren voor de Brabander te realiseren.

Bij het opstellen van de uitvoeringsagenda 2022-2023 houden we rekening met de volgende adviezen voor onze rol die de brede consultatie heeft opgeleverd:

- Ondersteun dat er geïnvesteerd wordt waar dit het meeste effect heeft; in preventie, in plaats van in zorg (achteraf)
- Ondersteun en verbind bestaande initiatieven, in plaats van nieuwe initiatieven te bedenken
- Ga op zoek naar verbindende thema's, bijvoorbeeld in de vorm van een groene omgeving die ook verleidt tot gezond gedrag
- Doe het niet voor, maar *met* de Brabanders
- Ga meer gebiedsgebonden te werk en zoom in op hot spots

In de uitvoeringsagenda 2022-2023 benoemen we bovendien hoe we samen met andere partijen aan de slag willen. Een brede alliantie is nodig om de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij te realiseren. We beginnen hierbij niet bij nul, maar bouwen voort op de alliantie 'De gezonde Brabander', die we in 2019 in BrabantStad-verband hebben gevormd met de B5, GGD-s, waterschappen en onderzoeksinstituten. De ambitie van drie gezonde levensjaren erbij is immers een gezamenlijke ambitie van deze partijen. Tegelijkertijd kijken we ook naar allianties en netwerken op het gebied van gezondheid die sindsdien zijn ontstaan, inclusief zogenaamde cross-overs (bijvoorbeeld tussen natuur, milieu en gezondheid).

Een stap extra wordt niet enkel gerealiseerd door het vastleggen van KPI's en initiatieven voor hoe daar te komen. Voor de realisatie van 'Van norm naar continue verbetering' en 'Van zorg naar gezondheid' is inzet vanuit alle programma's, beleidskaders en uitvoeringsagenda's essentieel. Die inzet vraagt om goede proces- en resultaatafspraken en monitoring. In de uitvoeringsagenda, die samen met de programma's wordt opgesteld, beschrijven we hoe we genoemde doelen gaan borgen en monitoren.

In de uitvoeringsagenda benoemen we bovendien niet alleen de activiteiten op die vanuit *dit* beleidskader worden ondernomen ter realisatie van ‘Van norm naar continue verbetering’ en ‘Van zorg naar gezondheid’, maar ook de activiteiten die nodig zijn om gezondheid mee te koppelen binnen alle programma’s.

Voor het daadwerkelijk realiseren van genoemde provinciale doelen is het bovendien van belang om in te kunnen spelen op ontwikkelingen. Uiteraard zullen we hierbij in overweging nemen wat de impact van ontwikkelingen is op de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij. Daarnaast zullen we ons, op basis van dit beleidskader, steeds afvragen wat de toegevoegde waarde van de provincie kan zijn en daarop actie ondernemen.

We stellen de uitvoeringsagenda op via een interactief participatie- en consultatieproces. Behalve experts, onderwijsinstellingen en andere samenwerkingspartners, vragen we ook jongeren, studenten en andere ‘gewone’ Brabanders en bedrijven om mee te denken. Ook het Bestuurlijk Platform Omgevingsrecht wordt betrokken bij het opstellen van de uitvoeringsagenda.

De uitvoeringsagenda gezondheid 2022-2023 vormt de eerste van opeenvolgende uitvoeringsagenda’s ter realisering van dit beleidskader. Dit geeft ruimte om in de uitvoering van deze langjarige koers adaptief te sturen.

6.2. Monitor gezondheid

Over gezondheid zijn veel onderzoeken en losse cijfers beschikbaar, maar het overzicht ontbreekt. Daarom gaan we een monitor gezondheid ontwikkelen. Het belangrijkste doel hiervan is dat partijen die betrokken zijn bij het dossier gezondheid en gezonde leefomgeving in Brabant, een snel en accuraat overzicht krijgen van hoe Brabant ervoor staat. De monitor wordt met regelmaat, afhankelijk van de beschikbare cijfers, gedurende meerdere jaren geactualiseerd en als afwegingsinstrument gebruikt bij beleidsmatige ontwikkelingen en ambities.

We werken vanuit een brede kijk op gezondheid en gezonde leefomgeving toe naar een handzaam en overzichtelijke instrument dat inzicht biedt in de kernthema’s die voor de provincie én haar partners het belangrijkste zijn. De monitor genereert een opeenvolgende reeks van informatie, zodat we trends en ontwikkelingen kunnen volgen en daarover periodiek het maatschappelijke gesprek aan kunnen gaan. Dataverzameling blijft zo praktisch, haalbaar en betaalbaar en het wiel hoeft niet opnieuw te worden uitgevonden. We maken zoveel mogelijk gebruik van wat al beschikbaar is. Denk aan de Brabantse Omgevingscan (BrOs), Brabant InZicht en de Brabantse databank.

Zo gaat de monitor gezondheid ons helpen om samen met onze partners te werken aan de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030.

6.3. Menskracht en middelen

Voor de uitwerking van de provinciale rolname op het gebied van gezondheid is deze bestuursperiode € 500.000 beschikbaar aan procesmiddelen. Deze middelen zijn bedoeld voor de ontwikkeling van dit beleidskader, de eerste uitvoeringsagenda, het opzetten van de monitor gezondheid, onderzoek en netwerkbijeenkomsten.

De realisatie van 'Van norm naar verbetering' wordt vormgegeven en gefinancierd vanuit de beleidsprogramma's.

Voor de realisatie van 'Van zorg naar gezondheid' zijn aanvullende middelen en capaciteit nodig, inclusief aanjaaggeld en middelen om, indien gewenst, een financieel zetje te kunnen geven of ook financieel te participeren. In de periode van 2022-2023 is deze inzet nodig voor een goede start en een stevige verbinding. De middelen dragen verder bij aan de verkenning van de verbindende rol na 2023 binnen de bestaande programma's. Het gaat hier om twee FTE voor 2022 en 2023 en om aanjaaggeld (€ 500.000).

6.4. Risico's

De ambitie van drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030 is alleen te realiseren dankzij de inzet van álle relevante partijen. Daarom zet de provincie onder meer in op een verbindende rol door partijen samen te brengen. Het risico hierbij is dat die partijen, net als de provincie zelf, natuurlijk over hun eigen tijd en agenda gaan. Het is wél zo dat de coronapandemie het belang van gezondheid nogmaals heeft aangetoond. Dit biedt partijen momentum om nu door te pakken.

Daarnaast is een risico dat 'Van norm naar continue verbetering' en 'Van zorg naar gezondheid' grotendeels op basis van bestaande middelen gerealiseerd moeten worden. Maar dankzij structureel overleg met alle begrotingsprogramma's en monitoring op basis van effectindicatoren, kunnen we de voortgang op genoemde doelen monitoren en hierop anticiperen en acteren.

Het beleidskader geeft aan hoe onze programma's bijdragen aan de gezondheid van Brabanders. Het biedt geen nieuw kader voor uitvoering van fysieke activiteiten die mogelijk negatieve effecten hebben voor het milieu. Daarmee is het beleidskader niet m.e.r.-plichtig.

6.5. Evaluatie

In 2023 zullen de beoogde prestaties en effecten van de eerste uitvoeringsagenda worden geëvalueerd. Op basis hiervan wordt een nieuwe uitvoeringsagenda ontwikkeld. Het beleidskader gezondheid zelf wordt in 2030 geëvalueerd.

BIJLAGE 1: GESPREKSPARTNERS

BIJLAGE 1: GESPREKSPARTNERS

Over dit beleidskader heeft een grote verscheidenheid aan partijen meegedacht. Reguliere overleggen van de provincie, zoals de bestuurlijke overleggen over de transitie van de landbouw en met de regio Noordoost-Brabant, zijn benut om de richting van het beleidskader met partners te bespreken. Provinciale Staten hebben de [startnotitie](#) Gezondheid op 5 februari 2021 oordeelsvormend besproken tijdens een themavergadering.

Bovendien hebben we, één op één of in sessies, gesproken met vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

- Top sector Life Science & Health
- Brabantse Milieu Federatie
- Slimmer Leven-technologie
- MooiMaasvallei – Grozterdam
- Vital zone institute
- Syntein
- Een huisartsencoöperatie
- Provinciale Raad Gezondheid
- HealthKIC
- Stichting Noarber
- GGD's
- RIVM
- SCP
- InnoSportLab
- Nature for Health
- BrabantAdvies
- Het PON en Telos
- Zorgbelang
- Regio Noordoost-Brabant (waaronder bestuurlijke vertegenwoordigers van de gemeenten)
- Gemeente Boekel
- Innovatiehuis De Peel
- VKK-Noord-Brabant
- Toezichthouder zorg
- Health at TU/e
- Huijbregts groep
- VNO-NCW
- Omgevingsdienst Noord-Brabant
- HAS Hogeschool Venlo
- Zet
- IVN

Daarnaast namen onderstaande partijen deel aan de meet up 'Aan de slag met gezondheid'. Deze meet up, die 29 maart 2021 plaatsvond, werd georganiseerd door BrabantAdvies naar aanleiding van hun advies 'Een gezond Brabant voor iedereen'. De resultaten van zowel dit advies als deze meet up zijn betrokken bij de totstandkoming van dit beleidskader:

- Alles is Gezondheid
- Alzheimer Nederland 's-Hertogenbosch
- BrabantKennis
- Brabants Kennisnetwerk Zoönosen
- BrabantSport
- BrabantSport/SSNB
- CZ
- Gemeente Alphen Chaam
- Gemeente Bergen op Zoom
- Gemeente Best
- Gemeente Breda
- Gemeente Dongen
- Gemeente Eindhoven
- Gemeente Geertruidenberg
- Gemeente Helmond
- Gemeente Oosterhout
- Gemeente Roosendaal
- Gemeente 's-Hertogenbosch
- Gemeente Son en Breugel
- Gemeente Tilburg
- GGD Brabant Zuidoost
- GGD GHOR Nederland
- GGD Hart voor Brabant
- GGD West-Brabant
- HAS Den Bosch
- Health Holland
- Het PON en Telos
- Institute Positive Health
- KBO Brabant
- Louis Bolk Instituut
- Ministerie VWS
- Nature for Health
- Omgevingsdienst ODZOB
- Pharos Instituut
- Provincie Noord-Brabant
- Provincie Noord-Brabant - statenlid
- Q-support / C-support
- ROS Robuust
- RIVM
- Sterk Brabant
- Stuurgroep LIB
- Tranzo
- Vital Zones
- Zorgcoöperatie Hoogeloon
- Waterschap Aa en Maas
- Waterschap De Dommel
- Zorgbelang Brabant
- Zorg voor Elkaar Breda

BIJLAGE 2: VERSLAG VAN EXTERNE SESSIES

BIJLAGE 2: VERSLAG VAN EXTERNE SESSIES

In gesprek met gezondheidsexperts over de ambitie

'Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander in 2030'. Deze ambitie hebben Gedeputeerde Staten vastgesteld voor het beleidskader Gezondheid. Op 11 en 19 maart gingen we tijdens online sessies van 2,5 uur met externe experts in gesprek om te achterhalen welke belangrijke uitdagingen en mogelijkheden er zijn om deze ambitie te realiseren. Met elkaar bekeken we wie welke rol kan spelen en hoe we elkaar kunnen versterken. Ook kregen de experts de mogelijkheid te reageren op de denkrichting over de rol van de provincie.

Belangstelling van veertig experts en vijf PS-leden

In totaal zijn zestig experts op persoonlijke titel uitgenodigd voor deze sessies. Veertig van hen hebben deelgenomen: IVN Regio Zuid, ZET, Care Innovation Center, Omgevingsdienst Noord-Brabant, Syntein, Gemeente Breda, verschillende Brabantse GGD's, HAS, Alles is Gezondheid, Gemeente Boekel, Innovatiehuis de Peel, TU Eindhoven, CZ, RIVM, Milieufederatie, Zorgbelang, VNO-NCW Brabant Zeeland, BrabantAdvies en Nature for Health. Bij de sessies sloten vijf leden van de Provinciale Staten aan als toehoorder.

Gezondheid = positieve gezondheid

De sessies werden geopend met een presentatie over de ambitie die ten grondslag ligt aan het beleidskader. "In onze provincie werken veel partijen aan het verbeteren van de gezondheid van de Brabander. In 2016 heeft de provincie, samen met de B5-gemeenten, de drie Brabantse GGD's en de drie Brabantse waterschappen, als gezamenlijke ambitie op het terrein van gezondheid afgesproken: drie gezonde levensjaren voor iedere Brabander erbij in 2030. De ambitie gaat over extra jaren doorbrengen in goede gezondheid. Maar wat is 'in goede gezondheid'? De ambitie gaat uit van positieve gezondheid als definitie van gezondheid."

Ook de experts waarmee wij hebben gesproken definiëren gezondheid op deze wijze. Een illustratieve uitspraak: "We moeten naar een positief gezond Brabant, waar alle Brabanders aan mee kunnen doen, vergelijkbaar met de 'We zijn zelf het medicijn'-campagne in West-Brabant."

Gezondheidsverschillen

Vrijwel alle experts zien grote gezondheidsverschillen tussen mensen met een lage en hoge sociaal economische status. "Voor sommige groepen is drie gezonde jaren erbij te weinig, want de verschillen zijn erg groot. Voor bepaalde groepen is een inhaalslag nodig." Een andere expert vulde hierop aan: "Als provincie moet je beginnen waar je het meeste effect kunt realiseren. Dat is bij Brabanders met een lage sociaal economische status." De experts zijn het erover eens dat de provincie zich moet richten op gelijke kansen als 't gaat om gezonde jaren erbij, want daar valt de meeste winst te behalen.

Samen zoeken, een lange adem en “ontschotten”

Verder noemden meerdere experts de ambitie van drie gezonde jaren erbij voor iedere Brabander ‘wel erg ambitieus’. “De provincie gaat deze ambitie in ieder geval niet in haar eentje realiseren. Het is nodig dat we onze krachten bundelen.” Dit werd beaamd door de provincie: “Het is bewust een ambitieuze ambitie. Die bovendien om samenwerking vraagt. Want gezondheid is een complex vraagstuk.” Ook volgens de experts realiseren we de ambitie alleen door beter samen te werken. “We moeten samen zoeken naar oplossingen en met Brabanders over hun gezondheid praten. Bovendien zijn creativiteit en innovaties nodig.” Een illustratieve uitspraak van één van de aanwezigen was bovendien: “Wat we op dit moment doen is niet genoeg. Er is bestuurlijke moed en creatieve denkkraft nodig voor iets nieuws.” De omslag naar drie gezonde levensjaren erbij vraagt volgens hen van de provincie om een verbindende en ondersteunende inzet die gebaseerd is op een lange adem. En: “We moeten meer aan preventie doen. Punt is dat hier de baten ergens anders liggen dan de kosten.” Daarom werd meegegeven dat het belangrijk is om te “ontschotten” of over financiële schotten heen te denken. Zodat geïnvesteerd wordt waar dit het meeste effect heeft. Namelijk in preventie, in plaats van in zorg (achteraf).

Verschillende rollen van de provincie

Hierna werd de denkrichting voor de rol van de provincie toegelicht. Verteld werd dat er drie rollen te onderscheiden zijn: richting geven, beweging stimuleren en ontwikkeling mogelijk maken. “De provincie zal soms richting geven, soms beweging stimuleren en soms ontwikkeling mogelijk maken. De rol varieert per invloedsfactor. Geïnspireerd door het Health Field model van Lalonde onderscheiden we namelijk vier invloedsfactoren via welke de gezondheid van Brabanders kan worden verbeterd. Dit zijn: Gedrag, Gezonde leefomgeving, Gezonde voorzieningen en Genen.”

Advies: verbind, faciliteer, stimuleer en werk samen

De experts reageerden verschillend op deze toelichting. “Wat mij betreft heeft de provincie een overkoepelende rol door verbindingen te leggen tussen de versnipperde initiatieven die in de provincie plaatsvinden. Veel gebeurt lokaal en samenhang ontbreekt nogal eens.” Maar men adviseerde de provincie vooral aan te sluiten bij lopende initiatieven waar energie zit, zoals bij bewonersinitiatieven met groeiambities. Verder heeft de provincie volgens experts een rol bij het makkelijker maken van gezond gedrag. Denk aan gezonde en duurzame mobiliteit, en het stimuleren van lopen en fietsen, bijvoorbeeld door de aanleg van fietssnelwegen voor woon-werkverkeer. Ook kreeg de provincie het advies om op zoek te gaan naar verbindende thema’s. “Bijvoorbeeld een groene omgeving die verleidt tot gezond gedrag en tegelijk bijdraagt aan klimaatadaptatie.” En: “De provincie moet denken vanuit de inwoners en zorgen voor samenwerking tussen provinciale beleidsterreinen. Ze heeft een ondersteunende en faciliterende rol richting regio’s, gemeenten en andere stakeholders.” De experts zien verder graag een bottom-up benadering. “Je moet het niet voor maar met de Brabanders doen.”

Gebiedsgebonden aan ‘t werk

Er is volgens de provincie niet één gezondheidsthematiek die in de hele provincie domineert. Per gezondheidsdeterminant bestaan aanzienlijke verschillen tussen regio’s en tussen stedelijke en landelijke gemeenten. De regio’s waar de gezondheidssituatie zorgelijk is, noemt de provincie hot spots. Volgens experts is het noodzakelijk dat de provincie nog meer inzoomt op deze hot spots. “Er zijn grote gezondheidsverschillen per wijk. Dat geldt ook voor de levensverwachting. Het verschil in levensverwachting tussen wijken is al zes jaar.” Volgens experts is het nodig dat de provincie meer gebiedsgebonden te werk gaat. Experts geven aan dat er nu te veel gedacht wordt in thema’s en doelgroepen.

BIJLAGE 3: OVERKOEPELENDE PROVINCIALE DOELEN

BIJLAGE 3: OVERKOEPELENDE PROVINCIALE DOELEN

Alle provinciale programma's dragen bij aan de ambitie op het gebied van gezondheid. Naast gezondheid heeft de provincie nog een aantal overkoepelende onderwerpen met ambities die in elk beleidskader worden verwerkt:

1. De hoofdopgaven uit de Omgevingsvisie (inclusief klimaatadaptatie)
2. Brede welvaart
3. Digitalisering

Deze bijlage beschrijft op welke wijze dit beleidskader hierin bijdraagt.

Omgevingsvisie

Zoals in onze Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant – Visie op de Brabantse leefomgeving' vastgesteld gaan we als provincie op volle kracht voor een veilige en gezonde leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit. De uitwerking hiervan is leidend bij de uitwerking van de vier maatschappelijke hoofdopgaven in de Omgevingsvisie: werken aan de Brabantse energietransitie, werken aan een klimaatproof Brabant, werken aan de slimme netwerkstad en werken aan een concurrerende duurzame economie (plus de daaraan later toegevoegde opgave leefbaarheid). In onze Omgevingsvisie benadrukken we onder meer de noodzaak van een goede kwaliteit van ons grondwater bestemd voor menselijke consumptie en van de luchtkwaliteit.

Dit beleidskader draagt dan ook met name bij aan de basisopgave 'werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit', maar heeft ook raakvlakken met de volgende vijf andere hoofdopgaven:

1. Werken aan de Brabantse energietransitie

De doelstelling van minder dan 2 graden opwarming is ook belangrijk voor de gezondheid. Denk maar aan toenemende hittestress. Ook zorgt vervanging van verbrandingsmotoren voor schonere lucht en stiller wegverkeer. Werken aan de energietransitie is dus positief voor de gezondheid. Dat wil niet zeggen dat er geen aspecten zijn die een negatief gezondheidseffect kunnen hebben. Denk aan geluidhinder door windmolens. Ook de benodigde aanpassingen aan de gebouwde omgeving kunnen gevolgen hebben voor omgevingsfactoren als geluid, ventilatie, temperatuur en binnenmilieu. Dat kan weer van invloed zijn op de gezondheid en het welbevinden van mensen. De bebouwde omgeving is primair een verantwoordelijkheid van de gemeenten.

2. Werken aan een klimaatproof Brabant

Het klimaat verandert en dat gaat sneller dan we denken. Het wordt heter, droger, natter en de zeespiegel stijgt. Het is belangrijk dat we daarop anticiperen. In de provinciale Visie klimaatadaptatie is vastgelegd dat klimaatadaptatie een integraal onderdeel is van al onze provinciale opgaven en geborgd wordt in de provinciale programma's. Om in beeld te brengen wat klimaatverandering voor de provinciale opgaven betekent en hoe hierop kan worden geanticipeerd, hebben we een klimaatstresstest laten uitvoeren. Daarvoor worden potentiële kwetsbaarheden door klimaatverandering voor de provinciale opgaven en assets in beeld gebracht. Door klimaatverandering zal hittestress toenemen. Dit zorgt voor meer zieken, meer ziekenhuisopnamen en zelfs meer sterfgevallen. Daarnaast heeft klimaatverandering effect op allergieën en infectieziekten, bijvoorbeeld als gevolg van salmonella, blauwalg of tekenbeten. Het is belangrijk dat we bij de uitwerking van dit beleidskader in de uitvoeringsagenda ook met deze risico's rekening houden. Bijvoorbeeld door bij de inrichting van de leefomgeving specifiek aandacht te besteden aan het voorkomen van hittestress. In de uitvoeringsagenda zullen hiervoor concrete acties worden benoemd.

3. Werken aan de slimme netwerkstad

We streven naar een stedelijk netwerk dat de gezondheid en het leefklimaat van de Brabanders versterkt. Dat vraagt volgens onze Omgevingsvisie aandacht voor de milieukwaliteit, een aantrekkelijke en bereikbare groene omgeving en voorzieningsstructuur. Toepassing van groene gevels maakt niet alleen de lucht schoner, maar zorgt ook voor een koeler binnenklimaat. Een uitdagende en prettige leefomgeving stimuleert op een natuurlijke manier beweging en bevordert de gezondheid. Nabijheid en menging van wonen, werken, voorzieningen, parken en natuur dragen bij aan gezondheid, én nodigen ook uit tot ontmoeting. En dat is weer goed voor de sociale cohesie binnen steden en dorpen en dus ook voor de gezondheid. In dit beleidskader constateren we dat op het snijvlak van gedrag en gezonde leefomgeving nog veel gezondheidswinst te behalen is en benoemen we gezonde verstedelijking tot accent. In de uitvoeringsagenda zullen we hiervoor concrete acties benoemen.

4. Werken aan een concurrerende, duurzame economie

Doelstelling voor deze hoofdpoging is onder meer dat het streven naar waardecreatie voor mens, natuur en economie hand in hand te laten gaan. Op deze wijze draagt een concurrerende, duurzame economie ook bij aan de gezondheid van de Brabander. Ook is de Brabantse health sector sterk en de afgelopen 10 jaar steeds belangrijker geworden. Met de TU/e, grote bedrijven als Philips, Demcon en FujiFilm, MKB-bedrijven met potentie zoals Xeltis en Enpicom, innovatieve locaties voor ontwikkeling/productie als Pivot park, de High Tech campus en JADS, is de sector een kansrijke versterking voor het Brabantse economische ecosysteem. Daarnaast biedt de sector een goede basis voor opkomende technologieën in health zoals biomaterialen, data technologie, vision en sensoren. Naast wat we al op dit gebied doen, voegt dit beleidskader het doel 'Van zorg naar gezondheid toe. Hier is veel innovatie mogelijk en dus stimuleren we hier beweging stimuleren en maken we ontwikkelingen mogelijk. Dat is zowel positief voor de gezondheid als voor de economie.

5. Werken aan leefbaarheid

Deze opgave is niet opgenomen in de Omgevingsvisie. Die heeft immers vooral betrekking op de fysieke leefomgeving. Maar ze is wel benoemd als zesde provinciale hoofdpoging. In de sessies met externe deskundigen werd vaak benadrukt dat aandacht voor leefbaarheid heel belangrijk is voor een goede gezondheid. Vooral voor het voorkómen van ziekten. Dit beleidskader wil met de doelstelling 'Van zorg naar gezondheid beweging stimuleren en ontwikkelingen mogelijk maken' op het gebied van preventie. We verwachten dan ook veel gezondheidswinst te behalen door aandacht te besteden aan leefbaarheid. De gezondheidsverschillen tussen de hoogste en laagste sociaal - economische groepen zijn groot. In de sessie met externen is hier aandacht voor gevraagd. Reductie van gezondheidsverschillen is – in tegenstelling tot het rijksbeleid – in dit beleidskader geen doel op zich. Dat wil niet zeggen dat wij hier geen aandacht aan besteden. Natuurlijk is het bij de keuze van interventies die moeten bijdragen aan de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij verstandig te kijken waar het meeste effect te behalen valt. We zullen dus meer aandacht richten op waar het relatief slecht gaat, dan waar het al relatief goed gaat. Via de monitor willen we in beeld brengen waar de hot spots zijn. Zowel bij de uitwerking van 'Van norm naar verbetering' als bij 'Van zorg naar gezondheid' spelen gezondheidsverschillen daarmee een impliciete rol. In het eerste geval omdat je kijkt waar je het meest effect hebt, en in het tweede geval omdat bij preventie aandacht voor SES/bestaanszekerheid essentieel is. In de uitvoeringsagenda gaan we hier nader op in.

BrabantAdvies heeft in haar advies voor alle zes de provinciale opgaven aandachtspunten benoemd die vanuit gezondheidsoogpunt belangrijk zijn:

GEZONDE EN VEILIGE LEEFOMGEVING

- ▶ Verstening, hittestress
- ▶ Geluidsoverlast
- ▶ Toegang tot groen/natuur
- ▶ Ammoniak- en fijnstofuitstoot (intensieve veehouderij, luchtvaart, verkeer)
- ▶ Verhoogd risico op zoönosen door hoge mens-/dierdichtheid

ENERGIETRANSITIE

- ▶ Geluidsoverlast
- ▶ Fijnstofuitstoot

DUURZAME VERSTEDELIJING/ VITAAL PLATTELAND

- ▶ Verstening, hittestress
- ▶ Geluidsoverlast
- ▶ Toegang tot groen/natuur
- ▶ Ammoniak- en fijnstofuitstoot (luchtvaart, verkeer)
- ▶ Verhoogd risico op zoönosen door hoge mens-/dierdichtheid
- ▶ Toegang tot (zorg)voorzieningen
- ▶ Sociale cohesie

KLIMAATPROOF

- ▶ Verstening, hittestress
- ▶ Verdroging, brandrisico
- ▶ Wateroverlast
- ▶ Kwaliteit (zwem)water
- ▶ Risico op zoönosen
- ▶ Uitdagingen in landbouwsector

DUURZAME EN CONCURRERENDE ECONOMIE

- ▶ Luchtverontreiniging, ammoniak- en Fijnstofuitstoot
- ▶ Geluidsoverlast
- ▶ Onzekere (arbeidsmarkt) positie arbeidsimmigranten en jongeren
- ▶ Medtech en zorginnovatie
- ▶ Gezondheid als vestigingsfactor

LEEFBAARHEID

- ▶ Sociale cohesie
- ▶ Toegang tot (zorg)voorzieningen
- ▶ Drugsproblematiek
- ▶ Gezondheidsverschillen
- ▶ Werk en inkomen
- ▶ Toegang tot sport en cultuur

Brede welvaart

In onze begroting voor 2021 hebben we brede welvaart als samenbindend thema benoemd dat aan al onze opgaven raakt. Landelijke adviesraden en planbureaus adviseren brede welvaart als uitgangspunt voor het herstelbeleid na corona. Ook wij willen beter en in meer samenhang gaan sturen op brede welvaart. Dat omvat veel meer dan economie en inkomen. Brede welvaart gaat ook over de gezondheid, het onderwijsniveau, het gevoel van veiligheid van mensen, de toegankelijkheid van voorzieningen, de kwaliteit van de natuurlijke leefomgeving en vele andere factoren.

In de Monitor Brede welvaart & Sustainable Developments Goals van 2019 schetst CBS de ontwikkeling van de brede welvaart in 2019 aan de hand van zo'n zestig indicatoren. De grote invloed die COVID-19 en de daarmee verband houdende maatregelen hebben, zijn hierin dus nog niet meegenomen. Op regionaal niveau is er de Regionale Monitor Brede welvaart 2020, die onder meer de brede welvaart per provincie weergeeft aan de hand van ruim veertig indicatoren. In zowel de landelijke als de regionale monitor is gezondheid een belangrijk item.

In de landelijke monitor zijn drie gezondheidsindicatoren opgenomen (gezonde levensverwachting mannen, gezonde levensverwachting vrouwen en overgewicht). Vergeleken met andere EU-landen behoort Nederland op dit onderdeel tot de middengroep. Qua gezondheid gaat Nederland er op veel aspecten niet op vooruit. Nederlandse mannen bevinden zich met een gezonde levensverwachting van 65 jaar in de Europese middengroep, maar Nederlandse vrouwen bevinden zich met een gezonde levensverwachting nog steeds in de Europese achterhoede. Ruim 50% van de Nederlanders van 20 jaar en ouder heeft overgewicht en dat neemt trendmatig toe. Aan de andere kant nemen het aantal rokers en het alcoholgebruik af. Verder neemt de werkgerelateerde psychische vermoeidheid toe en daalt het aandeel psychisch gezonden binnen de totale bevolking.

In de regionale monitor zijn geen gegevens over (al dan niet gezonde) levensverwachting opgenomen. Wel beoordeelt 74,2% van de Brabanders van 19 jaar en ouder de algemene gezondheidstoestand met 'goed' of 'zeer goed'.

Omdat gezonde levensverwachting voor vrouwen en mannen indicatoren zijn voor brede welvaart, draagt het realiseren van de ambitie van drie gezonde levensjaren erbij per definitie bij aan brede welvaart. Maar ook op meer indirecte wijze, onder meer via het werken aan een gezonde leefomgeving (o.a. indicatoren blootstelling fijn stof en milieuproblemen). Ook mogen we verwachten dat meer gezonde levensjaren bijdragen aan welzijn, gezien het belang dat mensen hechten aan een goede gezondheid (indicatoren tevredenheid met het leven' en 'persoonlijke welzijnsindex).

Digitalisering

Digitalisering is niet meer uit ons dagelijks leven weg te denken. Bij vrijwel elk maatschappelijk vraagstuk 'biedt verdere digitalisering hulp en kansen. Ook voor het thema gezondheid. De komende jaren gaan we onze ambities, zoals vastgelegd in het beleidskader Data, realiseren.

Goede digitalisering kan bijdragen aan gezondheid. De COVID-19-crisis heeft laten zien dat digitalisering en dataficering van de zorg mogelijk en nodig zijn. Dataficering kan de zorg efficiënter, effectiever en goedkoper maken, maar er zijn veel drempels die effectieve benutting van deze technologie tegengaan. Voorbeelden zijn de gebrekkige communicatie tussen verschillende onderdelen van het zorgsysteem, de vele deeloplossingen en de knelpunten om data van e-health toepassingen in te kunnen zetten in de zorg. Zo ook de beperkte data-kennis van medewerkers in de zorg, het ontstaan van datamonopolies van zorgplatforms die data niet onderling kunnen delen en de stijging van de kosten voor datatransport. Via het project *Life Sciences & Health* willen

we de vele geïsoleerde innovatieprojecten verbinden die op dit moment in de Brabantse zorgorganisaties lopen. Ook maken we een koppeling met landelijke ontwikkelingen, zoals Health-RI. Zie hiervoor verder onze uitvoeringsagenda Data-economie.

Daarnaast werken we via dit beleidskader aan de monitor gezondheid (zie hoofdstuk 6). Daarmee willen we gezondheidsdata toevoegen en/of (beter) beschikbaar maken via een digitaal dashboard. Dat maakt gezondheidsdata gemakkelijk beschikbaar voor ons en onze partners. Het belangrijkste doel is dat partijen die betrokken zijn bij het dossier gezondheid en gezonde leefomgeving in Brabant, een snel en accuraat overzicht krijgen van hoe Brabant ervoor staat. Op basis van deze monitor beschikken we over een beter en gedeeld inzicht in de gezondheidssituatie in Brabant, zodat we verantwoorde keuzes kunnen maken en prioriteiten kunnen stellen.

Anderzijds heeft digitalisering ook gezondheidsrisico's. Denk aan minder bewegen, oogproblemen en technostress. Voor wat betreft de werksituatie blijkt het Europees Agentschap voor Veiligheid en Gezondheid op het Werk (EU-OSHA) in 'Foresight of new and emerging risks to occupational safety and health associated with digitalisation by 2025' naar gezondheidsrisico's als gevolg van de digitalisering. Er wordt onder meer gewezen op risico's van hoger stressniveau (bijvoorbeeld door de verwachting dat men altijd beschikbaar is en door algoritmes gestuurd beheer van werkzaamheden) en grotere ergonomische risico's. Het is van belang om bij de uitwerking van dit beleidskader in de uitvoeringsagenda ook met deze risico's rekening te houden. Bijvoorbeeld door hier in projecten specifiek aandacht aan te besteden.

Dit is een uitgave van:
Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
Brabantlaan 1
5200 MC 's-Hertogenbosch
www.brabant.nl
Mei 2021